

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Využívání volného času u dětí a mládeže

Bakalářská práce

Vedoucí závěrečné práce:
PaedDr. Libuše Mazánková

Vypracovala:
Veronika Jelínková

Brno 2009

PROHLÁŠENÍ AUTORA

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma „Využívání volného času u dětí a mládeže“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno .....

.....

Veronika Jelínková

PODĚKOVÁNÍ

**Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové za výbornou spolupráci,
ochotu a užitečné rady během zpracování mé bakalářské práce.**

.....

Veronika Jelínková

OBSAH

Úvod	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. Volný čas	
1.1 Čas	2
1.2 Vymezení pojmu volný čas	3
1.3 Změny v trávení volného času s rozvojem společnosti	5
1.4 Omezení kvalitně trávit volný čas	6
1.5 Význam volnočasových aktivit pro život jedince a společnost	6
1.6 Funkce volného času	8
1.7 Výchova	8
1.7.1 Funkce výchovy	9
1.7.2 Úloha rodiny ve výchově	9
1.8 Trávení volného času v 21.století	11
1.9 Nejoblíbenější činnosti ve volném čase	12
2. Výchova mimo vyučování	
2.1 Výchova mimo vyučování	14
2.1.1 Funkce výchovy mimo vyučování	14
2.1.2 Formy a metody výchovy mimo vyučování	14
2.2 Výchovné instituce	15
2.2.1 Škola	16
2.2.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže	17
2.2.3 Školní družiny	17
2.2.4 Činnosti školní družiny	18
2.2.5 Domovy mládeže	18
2.2.6 Základní umělecká škola	19

3.	Pedagogika volného času	
3.1	Pedagogika volného času	20
3.2	Realizace pedagogiky volného času	21
3.3	Metody a cíle pedagogiky volného času	22
4.	Problémy a kriminalita spojená s volným časem	
4.1	Kriminalita mládeže	23
4.2	Příčiny kriminality mládeže	23
4.3	Prevence kriminality mládeže	24
	4.3.1 Rodina	24
	4.3.2 Vliv prostředí	25
	4.3.3 Elektronika a výpočetní technika	25
	4.3.4 Média	26
5.	Průzkum od roku 1982 do 2005	28
	II. APLIKAČNÍ ČÁST	
1.	Průzkum, úvod	32
1.1	Průzkum, pozorování	33
1.2	Průzkum, rozhovor	34
1.3	Průzkum, dotazník	37
2.	Vlastní zkušenosti, domněnky a názory	44
	ZÁVĚR	46
	RESUMÉ	48
	ANOTACE	49
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50

ÚVOD

V posledních letech dochází k nárůstu výskytu sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Příčiny tohoto stavu jsou dány celou škálou na sebe navazujících nepříznivých vlivů. Patří sem genetické vlivy, negativní jevy v rodinách, ve společnosti, školním prostředí, vlivy subkultury i nedostatečná nabídka atraktivních možností trávení volného času pro děti a mládež.

Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho pozitivní socializaci. Důsledkem snížení kvality společenské péče o volný čas mladé generace je v mnoha případech i nárůst negativních společenských jevů. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, může tím, i když jen do určité míry, kompenzovat případné nedostatky školského systému a rodinného prostředí a vlivu.

V oblasti volného času došlo v životě mládeže ke změnám. Kultura a sport se zkomercionalizovaly, probíhá informační revoluce s nástupem informačních technologií. Dominantním médiem se stala televize, která je těžištěm volného času dětí a mládeže. Na předním místě ve volném čase mládeže je poslech reprodukované hudby, návštěvy restauračních zařízení a nicnedělání. Významné místo zaujímají aktivity spojené s informačními technologiemi, zvláště u některých skupin mládeže je masivně využíván Internet. Kvalitní náplň pro volný čas se samozřejmě nevyřeší všechno, ale když má dítě nabídku pestrou a má šanci, že v něčem z toho bude úspěšné, zmenšuje se pravděpodobnost, že něco zničí, že někoho zmlátí, že se opije nebo že sáhne po drogách. A nebo je alespoň pravděpodobnost o hodně menší.

Ve své práci **Využívání volného času u dětí a mládeže** jsem se zaměřila na splnění těchto cílů:

- vymezit pojem volný čas a další důležité pojmy s volným časem související
- potvrdit si vlastní domněnky o tom, že dnešní mládež má jiný hodnotový systém a rozdílný způsob trávení volného času než předešlé generace
- provést vlastní průzkum zjišťující, jak se změnilo chování dětí a mládeže a jak tráví svůj volný čas

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Volný čas

1.1 Čas

Náš život probíhá v čase. Čas ovšem považujeme za relativní veličinu, která je z fyzikálního hlediska určena změnami v rámci struktury hmotného světa určené *hmotou a prostorem*. Lidské vnímání času je dáno dvěma dimenzemi: *cyklickou dimenzí* času, která je odrazem opakujících se skutečností (den a noc, roční období) a jeho *lineární dimenzí*, která vychází z konečnosti lidského života a neopakovatelnosti historických událostí, a tak vytváří základ evropského chápání dějin. Asi od začátku své existence vnímal člověk napětí mezi těmito dvěma dimenzemi. Cyklická dimenze mu dávala základní jistotu, s níž mohl člověk počítat a plánovat. Lineární dimenze zase odrážela na jedné straně *skutečnost konečnosti* hmotných skutečností, včetně lidského života, na druhé straně garantovala *originalitu a nahodilost dění*.

V různých kulturách je kladen rozdílně silný důraz na cyklickou resp. lineární dimenzi času. Zatímco přírodní kultury starověku a fylozoficko-náboženské směry východní Asie zdůrazňují linii cyklickou, u kulturních systémů ovlivněné židovstvím, křesťanstvím a islámem převažuje důraz na lineární dimenzi. Jedná se o základní filozofické paradigma. V pluralitní společnosti se na první pohled zdá, jakoby si každý jedinec mohl libovolně zvolit, které z těchto paradigmat více odpovídá jeho životnímu postoji. Ve skutečnosti jsme do hloubky ovlivněni filozofickým systémem kultury, v níž žijeme. (Snedden, 1998)

1.2 Vymezení pojmu volný čas

„ *Aristoteles chápal volný čas jako sféru vrcholné blaženosti a štěstí, v níž může člověk snít, rozjímat, vzdělávat se či provozovat hry*“ (Zich, 1978)

„Volný čas je doba, kdy člověk koná činnosti podle své vůle takovou intenzitou, aby si odpočinul, bez záměru produktivity pro prospěch společnosti.“

Volný čas je mimopracovní doba, osvobozená od času přesčasové práce a dojíždění na místo pracoviště (čas vázaný).

Co si můžeme představit pod pojmem volný čas? Odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost apod.

K definici volného času lze dojít rozdělením celkového (životního) času na jednotlivé časové úseky. Přední představitel německé pedagogiky volného času Wolfgang Nahrstedt (Bielefeld) vychází nejprve z rozdělení času na čas spánku a čas bdělosti. Čas bdělosti můžeme pak rozdělit na pracovní dobu a volný čas. Pojem volný čas můžeme pak ještě upřesnit a rozlišovat mezi *polovolným časem*, tedy časem pro nezbytné činnosti mimo zaměstnání, a vlastním volným časem. Vlastní volný čas můžeme chápat jako disponibilní čas nebo jako čas k libovolnému jednání, tedy jako čas, s nímž individuálně disponujeme a podle svých osobních přání jej užíváme, jednoduše řečeno: individuálně volně disponovaný čas.

Volný čas je moderní pojem. Bývá sociology chápán jako doba, která zbude člověku po odečtení pracovní doby včetně přesčasů, tj. času pracovního, a dále času využitého na dopravení se z a do zaměstnání, času věnovaného domácnosti a rodině a času potřebného pro obstarání vlastních fyziologických potřeb. Ačkoli fenomén volného času existuje už od starověku, pojem volného času je poměrně nový a vznikl z nutnosti vymezení volna vůči pracovní době. Za předchůdce pojmu volný čas můžeme považovat pojmy jako svátek, rekreace. (Hofbauer, 2004)

Představy o volném čase nejsou vždy jen příjemné, pohodové a „voňavé“. Objevují se i stesky, pocity smutku, nejistoty, strádání. Pojem volný čas opravdu znamená nejen větší i menší životní radosti, ale i problémy, strasti a rizika. Víme, že volný čas se může dokonce stát zdrojem velmi vážného ohrožení. Při neorganizovaném trávení volného času dochází k velké

části úrazů dětí; mladí lidé svým jednáním ohrožují sebe i druhé experimentováním s drogami, z nudy překračují zákon: dopouštějí se šikany svých vrstevníků, krádeží aut, zaměřují svou agresivitu na příslušníky jiný etnik aj.

Volný čas můžeme definovat buď *negativně* nebo *pozitivně*. Negativní definice volného času vycházejí z vymezení volného času vůči pracovní době („mám volno od práce“), zatímco pozitivní definice se pokouší vymezit volný čas na základě jeho vlastní kvality, tedy jako čas, *s nímž může jedinec svobodně nakládat* („mám volno pro sebe, pro svoje záliby, pro druhé atd.). Ačkoli v pedagogice volného času prosazujeme pozitivní definici volného času, nelze ve skutečnosti volný čas oddělit od časových úseků věnovaných práci.

Při definování volného času rozlišujeme mezi *volným časem v širším smyslu* a *volným časem v užším smyslu*. Jako volný čas v širším smyslu se označuje veškerý čas mimo pracovní dobu, tedy včetně spánku, jídla, péče o vlastní tělo, cesty do práce atd. Volný čas v užším smyslu v sobě nezahrnuje časové úseky spojené s prací, jako např. cestu do práce, spánek nebo jiný nutný odpočinek. Nepatří do něj také činnosti, které jsou pevně zakotveny v osobním denním programu jednotlivce.

Empirický výzkum volného času rozlišuje tzv. *měkké volnočasové aktivity*, které se staly samozřejmostí a realizují se bez zvláštní koncentrace a zájmového zaměření (např. poslech rozhlasu nebo televize), a *tvrdé volnočasové aktivity*, které mají aktivnější charakter a jsou výsledkem vědomé volby, např. sport.

Z hlediska dětí a mládeže je volný čas časem mimo vyučování, čas, který skýtá dětem velké množství možností, aktivit a činností, které mohou, ale nemusejí dělat. V tom je zásadní rozdíl mezi školou, do které musí chodit, kde musí plnit povinnosti, učit se, připravovat se do ní. Řada dětí dokáže svůj volný čas využívat aktivně, hodnotně a organizovaně, existují ovšem skupiny dětí, které jej plnohodnotně nevyužívají nebo to vůbec nedokáží. Často provozují činnosti živelně, v partě a jsou ohrožovány na zdraví (neorganizované aktivity, nekontrolované ze strany dospělých) nebo inklinují k sociálně patologickým jevům jako jsou záškoláctví, šikana, delikvence, kriminalita, drogy (především alkohol a tabák, ale i jiné) či propadají patologickým závislostem (např. gamblerství apod.). Jedním z velmi aktuálních úkolů současné společnosti je těmto jevům zamezit, nabídnout dětem a mládeži kvalitní využívání volného času širokou nabídkou volnočasových aktivit. Současně působit na skupiny, které inklinují k těmto projevům a eliminovat je.

Shrneme-li naše poznatky o volném čase, dojdeme k závěru, že jeho efektivní využívání by mělo být nezbytnou součástí moderní společnosti a života každého jedince, především dětí. Optimálním stavem je uvést sféru povinností a volného času do rovnováhy, protože kvalitně strávený volný čas:

- ✓ **Je protipólem kvalitního pracovního nasazení** (ve škole i zaměstnání).
- ✓ **Podílí se na vytváření hodnotového systému dětí i dospělých.**
- ✓ **Podporuje mnohostranný rozvoj osobnosti jedince** (vůle, seberegulačních vlastností aj.).
- ✓ **Vytváří a ovlivňuje sociální vztahy, sociální interakci a komunikaci.**
- ✓ **Mnohé aktivity podporují zdraví, tělesný vývoj a zdravý životní styl.**
- ✓ **Působí efektivně jako prevence sociálně patologických jevů.**

(Pávková, Hájek, Hofbauer, Hrdličková, Pavlíková, 1999)

1.3 Změny v trávení volného času s rozvojem společnosti

Životní způsob současného člověka je určován především dosaženým stupněm rozvoje výrobních sil, který následně přináší růst životní úrovně ve všech oblastech a charakterem výrobních vztahů.

Vývoj společnosti a nebyvalý technický rozvoj v posledním desetiletí 20. století zapříčinily mezi jinými i změny v hodnotové soustavě obyvatelstva. Sledujeme výrazný posun v sociální, materiální i emocionální sféře, změny v životním stylu, ve kterém se stále více odráží potřeba individuálního osobnostního rozvoje (rozvoje sebe sama), důrazu na vlastní schopnosti a tvůrčí myšlení jedince a s tím i nutnosti sebevzdělávání, studia a poznávání.

Svobodná demokratická společnost tyto možnosti přináší. S nimi ovšem sílí a přicházejí i negativní projevy společnosti – nezaměstnanost, sociální nesnášenlivost, nárůst kriminality, násilí, xenofobie a rasisticky motivovaných činů. Víc než kdy předtím se do popředí dostává význam rodiny a její role ve společnosti. Jako základní sociální skupina se podílí na formování osobnosti a hodnotového žebříčku dítěte, utváří jeho mravní povědomí a měla by být nápomocna v hledání životních cest. Nezbytnou úlohu plní i při výběru volnočasových aktivit a organizování volného času. Postmoderní společnost a demokratizace přináší dětem

mnohem více volnosti (děti chtějí být „free“), množství nových podnětů zvenčí, proto je žádoucí jim kvalitu těchto podnětů ukázat a naznačit správnou cestu.

V posledních dvou staletích se změnil poměr mezi prací a volným časem, byl narušen monopol vyšších společenských vrstev na volný čas. Práce přestala být sociální poskvrnou. Také už není vynucena otrockou nebo feudální závislostí na osobách. Ale tato nově nabytá svoboda práce je současně omezena závislostí na trhu. Činnost se proměnila buď v produktivní práci (materiální hodnoty) nebo se sama stala zbožím (služby). Negativní určení volného času v praxi zůstalo nebo se dokonce posílilo. Člověk totiž i v době, kdy nepracuje, zůstává ve službě produkce, a to alespoň svým konzumem (výdajem peněz). Intenzivní reklama a sdělovací prostředky pomohly a dále pomáhají „plnit“ a „využívat“ čas, kdy člověk není v práci. (Kennedy, 1996)

1.4 Omezení kvalitně trávit volný čas

Je pochopitelné, že v mnohých případech naráží požadavek efektivity a kvalitně využívaného volného času na bariéry, které ho více či méně zásadním způsobem omezují a neumožňují jeho prožívání v žádoucí míře. Hlavní problémy lze spatřovat v:

- rodině, která neplní dobře svou výchovnou funkci, nedokáže nebo neumí nabídnout efektivní využití volného času,
- finančních možnostech a sociálním zázemí rodiny,
- negativním vlivu sociální skupiny, etnika,
- tělesném, mentálním nebo sociálním handicapu,
- nedostatku volného času, nepřiměřených nárocích rodičů,
- pasivitě, nechuti a neschopnosti,
- nesprávnému výběru aktivit aj.

1.5 Význam volnočasových aktivit pro život jedince a společnost

Volný čas a volnočasové aktivity dětí a mládeže mají svá specifika. V období sociální ontogeneze se utváří hodnotový systém jedince a hledají se cesty jeho uplatňování a objektivizace s reálným chováním a činnostmi. Sociální pozice dětí a mládeže, pro kterou je charakteristická nízká zakotvenost v systému sociálních rolí, umožňuje mládeži oproti

dospělým větší sociální flexibilitu a dynamiku. V žádném dalším životním období není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum zájmových aktivit jako v dětství a mládí. Další vývoj jde spíše cestou redukce zájmového spektra a prohlubování určitého zájmu. Životní způsob a volný čas jedince v dospělosti je modifikací danou vývojem a rolami spojenými s určitou životní fází. Sféra volného času dětí a mládeže a obsahové naplnění jejich volného času má proto význam pro celoživotní orientaci člověka. O vyhraněné profesní orientaci v dospělosti vypovídá obsah volného času v dětství a mládí.

Vlivem změn ve společnosti se mládež většinou činností ve volném čase postupně věnuje méně. Pokles je patrný především u kulturních aktivit. Mládež ve věku 15-18. let se aktivně méně věnuje sportu, turistice, trampování, je méně v přírodě aj. Jednou z příčin je komercializace sportu, včetně rekreačního a relaxačního. Sportování je na hranici ekonomické únosnosti a mládež, která je většinou finančně závislá na rodičích, ne vždy nachází na sport peníze. Dalším důvodem je tlak masové kultury, především komerční televize. Po velkou část mládeže toto představuje zábavu bez námahy.

Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu, projevuje se v chování i způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek.

Z hlediska času lze členit lidi podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují. Pro některé lidi je největší hodnotou práce, volný čas někdy posuzují dokonce jako něco nepatřičného a nesprávného. Jiní lidé podrobí celý svůj život pouze zájmům a koníčkům, bez ohledu na práci a rodinu. Ani jeden z těchto přístupů k volnému času není správný. Ideálním řešením je dokázat uvést do rovnováhy pracovní i jiné povinnosti a svůj volný čas.

Každý člověk má svůj individuální systém hodnot, který se utváří vlivem životních podmínek a křovitou jedince. Hodnotová orientace člověka se projevuje ve známém protikladu mít, či být. Mnozí lidé se zaměřují spíše na nákup drahého zboží než na jejich skutečné využití ve volném čase.

1.6 Funkce volného času

Volný čas plní tři základní funkce, a to:

- odpočinek nebo-li zotavení, reprodukce pracovní síly. Volný čas osvobozuje od únavy, odstraňuje fyzické nebo nervové poruchy vyvolané napětím, výkonem povinností a zejména práce
- rozptýlení, což zahrnuje zábava, rozptýlení, kompenzace, únik z monotónnosti práce
- rozvoj osobnosti jak fyzický, kulturní, tak i sociální

(Pávková a kolektiv, 1999)

1.7 Výchova

Výchova je specifický druh lidské činnosti zaměřené cílevědomě na utváření tělesných a duševních vlastností lidí, především dorůstajících generací, a to v souladu s cíli a úkoly, které si společnost, popř. společenské třídy a skupiny vytyčují na určitém stupni historického vývoje. V obecném smyslu zahrnuje výchova vždy péči o tělesný a duševní vývoj člověka, o osvojení určité sumy vědomostí, dovedností a návyků, o rozvoj schopností, pracovních znalostí a zkušeností, určitého názoru na přírodu a společnost, určité mravnosti a pravidel lidského soužití, charakterových vlastností aj.

Vedle pojmu výchova se užívá také pojmu výchova v širším, popř. v širokém významu, a výchova v užším smyslu. Pojednává se o výchovném působení filmu, divadla, televize, přírodního a sociálního prostředí atd., tj. výchova je takto chápána velice široce. Výchovou v užším významu se rozumí výchova mravní, estetická a tělesná, jindy jen výchova mravní. Jde tedy o pojem, který není jednoznačný. V současném období se výchova chápe hlavně jako proces vzájemného působení (interakce) učitele a žáka.

Výchova jako společenský proces se měnila a mění v souvislosti s vývojem společnosti, tj. s vývojem ekonomickým, politickým, vědeckým, technickým aj. Je nejen prostředkem reprodukce společnosti, ale může také přispívat ke zkvalitňování jednotlivých oblastí společenského života. (Vorlíček, 2000)

1.7.1 Funkce výchovy

Výchova plní několik funkcí. První z funkcí je příprava k sociálním rolím (kdy jedinec vystupuje ve společnosti jako občan, jako pracovník, ochránce a tvůrce životního prostředí, partner, řidič, účastník kulturního života, uživatel hodnot, uživatel volného času). Výchova složí k rozvoji kvalit osobnosti např. vzděláním (proces rozvíjení vědomostí, dovedností, návyků, schopností, rozvoj postojů jedince ke skutečnosti, jeho přesvědčení, potřeb a zájmů). Další funkcí je rozvoj v kulturních oblastech.

1.7.2 Úloha rodiny ve výchově

Od doby, kdy se ustavila jako společenská instituce, měla rodina významnou úlohu ve výchově dětí. V rámci svých možností rozhodovala a rozhoduje o způsobu a délce vzdělání svých dětí a tím přebírá odpovědnost za výsledky jejich výchovy a vzdělání. Vztahy v rodině a hodnoty, které rodiče přijímají a podle nichž jednají, utvářejí v dětech morální a další vlastnosti, jejich vztah ke vzdělání, představy o osobním životě a uplatnění v zaměstnání.

Podle dosavadních poznatků poskytuje optimální podmínky pro výchovu úplná rodina, tj. rodina, kde jsou oba rodiče a alespoň dvě děti. Výchova jediného syna nebo jediné dcery je těžší než výchova několika dětí. V rodině, kde je více sourozenců, musejí rodiče rozdělit svou pozornost na více dětí. Každé dítě je vedeno k tomu, aby své potřeby upravovalo v souladu s potřebami svých sourozenců, získává zkušenosti ze vzájemného styku.

Vedle rodin úplných však existovaly a také nyní existují rodiny neúplné, v nichž jede z rodičů zemřel, odešel od rodiny apod. Zvláště v posledních desetiletích, která jsou někdy označována jako období krize rodiny, se v důsledku vzrůstu počtu rozvodů počet neúplných rodin zvyšuje a děti jsou vychovávány pouze jedním z rodičů, zpravidla matkou. Tato situace vyvolává problémy u rodiče, který o dítě pečuje, ale i u dítěte samotného. Každé dítě žijící v neúplné rodině se v myšlenkách zabývá otázkou, proč je to doma jiné než u některých kamarádů. Za určitých podmínek však výchova v neúplné rodině může být „normální“, ale probíhá za ztížených podmínek. Nutnou podmínkou úspěšnosti rodinné výchovy je připravenost k této činnosti, okolnosti, jak jsou rodiče schopni stanovit žádoucí cíle rodinné výchovy, jak dovedou používat vhodných výchovných metod. Výzkumy, které jsou k

dispozici, naznačují, že značná část žen a ještě vyšší procento mužů se na svou rodičovskou funkci nijak nepřipravuje. Pedagogickou, Psychologickou a lékařskou literaturu čte jen asi 25% mužů a 30% žen. Škola a zejména třídní učitelé, kteří komunikují s rodiči, mají značné možnosti k prohlubování informovanosti rodičů o problematice výchovy.

Učitelé i teoretikové výchovy si kladou otázku, které činitele formují člověka, způsobují, že se mění, a jaké místo mezi těmito činiteli má výchova. Člověk je vychovatelný a vzdělavatelný. Změny člověka jsou podmíněny činiteli vnějšími (exogenními) a vnitřními (endogenními). Vnější činitelem je prostředí, v němž dítě vyrůstá, tj. prostředí rodinné, skupina kamarádů, škola, přírodní okolí a v nejširším smyslu celý život společnosti. Vnější činitelem je také výchova.

Působení těchto činitelů na člověka, formování člověka, je jednak živelné (působení prostředí), jednak záměrné (působení výchovy).

Člověk je velmi podstatně ovlivňován prostředím, v němž vyrůstá. Struktura rodiny, vzdělanostní úroveň rodičů, popřípadě prarodičů, sociální situace osob, s nimiž žák komunikuje a na nichž je více nebo méně závislý, dávají pozitivní nebo méně pozitivní podněty pro jeho vývoj. Vztah žáka k prostředí rodiny a i k širšímu společenskému prostředí může mít různou kvalitu.

Způsob využívání volného času u dětí je tedy ovlivňován sociálním prostředím, a to zejména rodinou. Rodina slouží svým dětem jako vzor, ať již pozitivní nebo negativní. V rodině získáváme první zkušenosti s využíváním volného času. Děti napodobují své rodiče a ve značné míře přebírají jejich životní styl, tedy i způsob trávení volného času. Vliv rodičů, sourozenců i dalších příbuzných je však obrovský a v každém případě velmi silně a trvale člověka ovlivňuje.

Rodiny, které neplní dobře svoji výchovnou funkci, se velmi často vyznačují nezájmem o to, jak dítě tráví svůj volný čas. Školy, výchovná zařízení i další subjekty mají možnost tento nedostatek do určité míry kompenzovat kvalifikovaným pedagogickým vedením. V opačném případě je vývoj dítěte ohrožen vlivem nežádoucích vrstevnických skupin, který narůstá v období dospívání, kde je jeho vývoj ohrožen nežádoucími vlivy jako je agresivita, šikana, vandalismus, brutalita, nežádoucí sexualita, alkohol, nikotin nebo drogy. (Vorlíček, 2000)

1.8 Trávení volného času ve 21. století

Fenoménem dnešní společnosti se stávají peníze a konzumní způsob života. Tradiční hodnoty zanikají. Bohužel mnoho z nás si ani neuvědomuje, že děti tuto změnu vnímají mnohem citlivěji než my. Rodiče se snaží zabezpečit rodinu finančně a kupují svým dětem nejnovější zboží na trhu, drahé dárky, jako kompenzaci nedostatku času strávenými s nimi. Rodiče by si měli uvědomit, že čas neúprosně běží a že možná jejich dítě bude mít všechny vymoženosti moderní doby, nejlepší a nejdražší oblečení, bude jezdit na drahé zahraniční dovolené, ale po citové stránce bude strádat. To pak může vést k citovému ochlazení, v horším případě i k duševnímu onemocnění.

Rodiče se pak často diví, když jejich dítě nejeví o své rodiče ve stáří zájem. Dítě se sice zásluhou rodičů stane v dospělosti úspěšným podnikatelem, který je finančně zajištěn, ale bohužel vlivem výchovy mu chybí dostatečná dávka empatie, soucitu a porozumění a necítí vůči rodičům zodpovědnost. Rodiče si však plně neuvědomují fakt, že za chování svých dětí nesou velkou vinu právě oni tím, že v nich dostatečně neprohlubovali sociální cítění.

Obecně převažují rodiny pouze s jedním dítětem. Takto vychované děti se projevují jako individualisté, a to jak doma tak ve škole a společnosti. Nejsou zvyklí se dělit, jsou sobečtí a mnohdy i rozmazlení. Dnešní děti dokonce nemají představu o hodnotě peněz, protože je vždy dostanou od rodičů kdykoliv potřebují, často i kvůli tomu, aby jejich dítě stále neotravovalo. Doba, kdy jsme měli možnost vidět děti skotačit na hřišti, louce, pískovišti, je ta tam. Dnes většina dětí tráví svůj volný čas u počítače, kde hrají velmi nebezpečné, brutálně i rasisticky laděné počítačové hry, pak těžko rozpoznávají realitu od pouhé hry.

Také pornografie není pro děti již na stupni základních škol nic neznámého. Přičemž děti pornografie poškozují tím, že jim zkracuje dětství, předčasně probouzí sexuální cítění. Navíc bere milostnému životu to, co je na něm nejkrásnější: něhu, tajemství, krásu objevování.

Neúměrné potlačení ostatních společenských funkcí ve prospěch ideologie, politiky či ekonomiky přináší společnosti v dané vývojové fázi nové problémy, které se v plné míře vztahují i na oblast volného času dětí a mládeže. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí rozvoj negativních sociálních rysů. Ve sféře volného času se rozhoduje o rozvoji talentu mladého jedince a naplnění jeho potřeb a zájmů a na druhé straně se tlumí

tendence k negativnímu sociálnímu zrání.

Volný čas ve svém rozsahu a obsahu je spjat s určitým typem společnosti, kterému odpovídají hodnoty, instituce, vzorce chování a sociální mechanismy spojené s naplňováním volného času. V současnosti se nacházíme v přechodném stavu mezi liberálním společenským režimem a předlistopadovým socialistickým režimem, a proto i volná čas vypovídá o určitém bodu společenské transformace. Dochází ke komercializaci kultury, neprofilují se, anebo zanikají instituce zájmové umělecké činnosti, snižují se či ruší státní dotace, hledají se nové formy ekonomické podpory státu činnosti dětí a mládeže ve volném čase, např. formou dotací a projektů.

1.9 Nejoblíbenější činnost ve VČ

Dříve mezi nejoblíbenější činnosti ve volném čase dětí mladšího školního věku brněnských škol patřilo pobyt venku s kamarády, často bez konkrétnějšího a smysluplného cíle. To naznačuje možné hrozící nebezpečí úrazu, negativního vlivu part apod. Tato činnost byla nejvyhledávanější především u dívek, zatímco u chlapců figurovala až na třetím místě. Chlapci preferovali nejvíce sport a pohybové aktivity, následovala práce na počítači a videohry, což se s dnešním vývojem společnosti změnilo a tato činnost ve větší míře převažuje. Významné je zastoupení hry. Sledování televize figurovalo na 5. místě.

Zajímavé bylo srovnání nejoblíbenějších činností ve volném čase s aktivitami, které děti vyhledávali nejčastěji a které zabírají nejvíce volného času (viz tabulky 1. a 2.). Sledování televize jako nejoblíbenější činnosti figuruje na 5. místě, zatímco u nejvyhledávanějších činností (co do četnosti) na prvním. To poukazuje na skutečnost, že televizor nebyl zdaleka nejoblíbenější volnočasovou aktivitou, ale tou nejpřístupnější, nejpohodlnější, provozovanou na úkor jiných. Jaké mohou být příčiny? V první řadě nedobré pedagogické působení rodiny, pasivita dětí a neschopnost účelněji trávit volný čas a jistě v mnohých případech i finanční možnosti rodiny, které nedovolují umožnit dětem navštěvovat volnočasová zařízení za úplatu. V tomto okamžiku by byla důležitou institucí škola, která by měla nabízet bezúplatné aktivity, které by byly přístupné dětem všech vrstev.

Tabulka 1.

Neoblíbenější činnost ve volném čase	
1.	Pobyt venku s kamarády
2.	Sportovní a pohybové aktivity
3.	Práce a hry na PC, videohry
4.	Hra
5.	Sledování televize

Tabulka 2.

Nejvyhledávanější činnost ve volném čase	
1.	Sledování televize, PC
2.	Pobyt venku s kamarády
3.	Poslouchání hudby
4.	Pobyt v přírodě
5.	Sportovní a pohybové aktivity

Z pravidla děti mnohem výrazněji využívají možností, které jsou finančně méně náročné, více dostupné a nevyžadují aktivní vyhledávání a zapojení, event. pravidelnou docházku. Proto se děti spíše uchylují k činnostem jako jsou hry na počítači, vyhledávání na internetu a sledování televize. Již si tak často nehrají venku s kamarády a nejezdí s rodinou na výlety. Důvodem je jak už bylo výše popsáno finanční prostředky rodiny, dalším důvodem je zaneprázdněnost rodičů, kteří téměř svůj celý den tráví v práci a raději po návratu ze zaměstnání dítě posadí před počítač nebo televizi, aby si odpočli.

2. **Výchova mimo vyučování**

2.1 Výchova mimo vyučování

Výchova mimo vyučování probíhá mimo povinné vyučování, mimo bezprostřední vliv rodiny a uskutečňuje se převážně ve volném čase.

2.1.1 Funkce výchovy mimo vyučování

Výchova mimo vyučování jako specifická oblast výchovného působení plní funkci výchovně-vzdělávací, zdravotní a sociální. Jednotlivé typy výchovných zařízení, institucí a organizací plní tyto funkce v různé míře podle svého charakteru

Funkce sociální: zahrnuje socializaci v různých sociálních prostředcích včetně rodiny a sdružování, symbolická příslušnost vyjadřuje vztah ke skupině a obsahuje potvrzení vlastní osobnosti a sociálního uznání

Funkce terapeutická: zahrnuje hledisko zdravotní, smyslový rozvoj, prevenci chorob, zdravý životní styl.

Funkce ekonomická: se oproti koncepcím z počátku 20. století, jež volný čas pokládaly za čas promarněný a neproduktivní; doceňuje hospodářský význam volného času pro jednotlivce i společnost

Funkce výchovná: plní zvláště důležitou funkci. Jednotlivé instituce prostřednictvím svých činností pozitivně působí na děti a mládež, a tím formuje její osobnost.

2.1.2 Formy a metody výchovy mimo vyučování

Ve výchově mimo vyučování lze jen velmi omezeně využívat tradičních forem školní výchovy a výuky, aby se nestala prodlouženým vyučováním. Je důležité, aby výchovný pracovník důsledně přihlížel k věkovým a individuálním zvláštnostem a při výchovném působení respektoval specifické zvláštnosti jednotlivých výchovných zařízení a jejich zaměření.

Formy výchovně vzdělávací můžeme rozdělit podle druhu aktivity na receptivní (tj. žáci se převážně účastní jako diváci či posluchači) nebo aktivně tvořivé (žáci se podílejí na činnosti v zájmových útvarech nebo individuálně). Další dělení je podle časové jednotky na dlouhodobé, pravidelné činnosti jako jsou např. kroužky a krátkodobé, příležitostné, jednorázové (brigády, expedice). Formy výchovně vzdělávacích činností můžeme ještě dělit podle druhu a obsahu činnosti (tělovýchovné, kulturní, pracovní, vzdělávací) i podle počtu účastníků (kolektivní nebo individuální činnosti).

S určitostí lze tedy konstatovat, že se jednotlivé formy výchovně vzdělávací činnosti navzájem prolínají a doplňují. Výchovní pracovníci užívají forem a metod práce, kterou směřují ke kolektivnosti, rozvíjejí aktivitu, iniciativu a tvořivost žáků v rozmanité a neustále se zdokonalující činnosti v souladu s individuálními schopnostmi a zájmy žáků.

Výchova mimo vyučování není vázána obecně platnými osnovami. Zatímco učitel musí využívat obsahu výchovně vzdělávacího předmětu k dosahování výchovných cílů, musí být vychovatel respektive pracovník volnočasových institucí schopen organizovat takové činnosti, jejichž obsah nejlépe odpovídá výchovným cílům, kterých má být ve výchově mimo vyučování dosaženo.

I koníčky a zájmy mohou dítě vyčerpat, pokud nedodrží rozumnou míru. Nemělo by proto každé odpoledne navštěvovat nějaký kroužek, ale mělo by mít i dostatek volného času jen pro sebe. Je jedno, zda si bude hrát, číst nebo se věnovat jiným zájmům, nebo stráví volný čas se svými vrstevníky. V opačném případě nebudou zájmy a koníčky plnit funkci relaxace po vyučování, ale stanou se dítěti zdrojem napětí. Zbytečně potom u dítěte dochází k přetěžování organismu a stresovým situacím. (Hofbauer, 2004)

2.2 Výchovné instituce

Výchovné působení školy a rodiny bylo v minulosti doplňováno jinými výchovnými institucemi. Vznikly instituce pro děti, které ztratily rodiče nebo z různých důvodů nemohly vyrůstat v rodinném prostředí (vzn. dětské domovy). Byly zřizovány instituce, které měly po vyučování pečovat o děti ze sociálně slabých rodin. Útulky, později nazývané družiny pro mládež, měly v Československu až do třicátých let dvacátého století ve značné míře sociálně charitativní ráz. V době po vyučování se děti účastnily rovněž činnosti církví. V 19. století vznikly tělovýchovné organizace (roku 1862 byl založen Sokol), na rozhraní 19. a 20. století se ustavily mládežnické a později dětské organizace (skautská organizace, organizace

dělnické mládeže, organizace spjaté s církvemi).

V současnosti rozvíjejí v Česku svou činnost jednak instituce spjaté se školou, jednak organizace na škole nezávislé.

Školskými výchovnými zařízeními jsou zařízení pro zájmové studium (např. státní jazyková škola), školská zotavovací zařízení (škola v přírodě), školská výchovná zařízení pro výchovu mimo vyučování (střediska pro volný čas dětí a mládeže, školní družina, školní klub, školní knihovna a domov mládeže) a školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivní výchovné péče. (Vorlíček, 2000)

2.2.1 Škola

Škola svým přístupem k využívání volného času, který je realizován v návaznosti na výuku (před a po výuce) a v jejím průběhu, významně přispívá k osvojení si aktivního nebo pasivního přístupu dětí a mládeže k trávení volného času a hlavně k optimální kvalitě volnočasových aktivit dětí a mládeže. Většina škol nabízí možnost aktivního trávení volného času formou nepovinných předmětů, kroužků apod. Část škol dává v době mimo vyučování k volnému využití svá hřiště a tělocvičny. I školní tělesná výchova je důležitým prvkem modelujícím vztah dětí k volnočasové tělesné aktivitě ve sportovních klubech nebo asociacích a k neorganizovanému sportování dětí a mládeže. Často se však setkáváme s nezájmem dětí o tuto nabídku. Mimo mnoha jiných důvodů může být důvodem i to, že děti nejsou svým stylem života v rodinách nebo přístupem k pohybovým a ostatním volnočasovým aktivitám ve školách motivovány k těmto činnostem. Chybí pak základní postojevé předpoklady k aktivnímu odpočinku, to znamená potřeba pohybu, estetického uspokojení, sociálního kontaktu, seberealizace a podobně. Tyto základní životní kompetence k aktivnímu odpočinku a zdravému životnímu stylu musí být rozvíjeny v rámci každodenního života školy a být součástí režimu dne školy.

Práce a odpočinek dětí během školního vyučování, respektování požadavků na délku a počet vyučovacích hodin a na délku a způsob využívání volného času během přestávek, jsou základními složkami pohody organizačního prostředí ve školách. Optimální organizační prostředí ve škole je jedním ze základních požadavků školy podporující zdraví a zdravý životní styl.

2.2.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Středisko volného času dětí a mládeže vytváří podmínky pro aktivní trávení volného času, pro realizaci dětí a mládeže v oblasti jiných zájmů, relaxaci i rekreaci.

Většina středisek nabízí činnosti v průběhu celého roku, o sobotách, nedělích, hlavních i vedlejších prázdninách v pravidelných aktivitách (kroužky, kluby, sportovní družstva, soubory), na (kulturní, sportovní, relaxační, tvořivé dílny, jednodenní i víkendové programy, zájezdy, akcích a programech (výlety apod.), v prázdninových akcích (tábory pobytové, putovní, příměstské, zahraniční, poznávací, rekreační, odborná soustředění).

Střediska volného času jsou školská zařízení pro zájmové vzdělávání. Posláním středisek volného času je motivovat, podporovat a vést děti, mládež a dospělé k rozvoji osobnosti, ke klíčovým kompetencím, zejména smysluplnému využívání volného času a to širokou nabídkou aktivit v bezpečném prostředí, s profesionálním týmem v nových trendech. Mohou poskytovat metodickou, odbornou, popřípadě materiální pomoc účastníkům zájmového vzdělávání, případně školám a školským zařízením.

2.2.3 Školní družiny

Školní družina je významným zařízením pro výchovu mimo vyučování. I když je nezpochybnitelně provázána se školou, má svá specifika, která ji od školního vyučování odlišují. Jako nejefektivnější se nám jeví přímé sepětí ŠD se školou, to znamená, je-li ŠD její přímou součástí. Umožňuje to přímou návaznost na činnost školy. Posláním školní družiny spočívá v tom, že je nedílnou součástí celé výchovně-vzdělávací soustavy a má tedy významné poslání v péči o nejmladší generaci.

Hlavním posláním školní družiny je zabezpečení zájmové činnosti, odpočinku a rekreace dětí. Činnosti se ve školní družině střídají a navazují na sebe. Měly by ústít v získávání klíčových kompetencí. Při výchovné práci v družině navazujeme v základních principech na kompetence pro školní výuku.

Školní družiny mohou nabízet výtvarné dílny, sociálně-psychologické, motorické a kreativní hry, sportovní soutěže, dramatická odpoledne, děti navštěvují divadelní představení, může objednat kouzelníka, pořádá karneval aj.

2.2.4 Činnosti školní družiny

1. Odpočinkové činnosti - mají odstranit únavu. Do denního režimu se zařazují po obědě. Zahrnují relaxaci, četbu, odpočinek, klidové hry, naslouchání předčítajícímu)

2 Rekreační činnosti - slouží k regeneraci sil. Převažuje v nich aktivní odpočinek s náročnějšími pohybovými prvky. Hry a činnosti mohou být rušnější, což nelze vždy považovat za nekázeň, ale součást možné relaxace po soustředění ve vyučování. V místnosti to mohou být hry s pohybovými prvky, malování, hračky, stolní a společenské hry. Mimo místnost, tedy venku, což mohou být vycházky, pobyt na školním dvoře, pohybové aktivity a sportovní hry

3. Zájmové činnosti - rozvíjejí osobnost žáka, umožňují dětem seberealizaci (také i kompenzaci možného školního neúspěchu) a další rozvoj dovedností a poznání.

Mohou být zařazeny jako součást činnosti školní družiny, jako řízená kolektivní nebo individuální činnost, jako organizovaná nebo spontánní aktivita.

2.2.5 Domov mládeže

Domov mládeže většinou nabízí kvalitní služby a příjemné prostředí pro ubytování i stravování studentům z různých středních škol.

V období jarních, letních prázdnin i o víkendových dnech mohou organizace, soukromé osoby využít domova mládeže pro konání vzdělávacích akcí, konferencí, seminářů a pro účely turistické a poznávací.

Domovy mládeže zprostředkovávají žákům kurzy např. šití, keramický kroužek, hudební, dramatický kroužek aj.

2.2.6 Základní umělecká škola

Základní umělecké školy poskytují základy vzdělání v uměleckých oborech, jako jsou hudební, výtvarný, taneční a literárně-dramatický, a také připravují žáky ke studiu na středních a vysokých školách uměleckého zaměření.

V hudebním oboru se vyučuje přípravné hudební výchově, sólovému a sborovému zpěvu a hře na hudební nástroje. Studium ve výtvarném oboru zahrnuje zvládnutí všech výtvarných technik. Žáci se věnují kresbě, malbě, grafice, enkaustice, vitráži, kombinovaným technikám aj.

Zprostředkovatelem školy je krajský úřad a finance jsou poskytovány z Ministerstva školství, kraje a poplatků za vzdělávání od žáků (dříve školné).

3. Pedagogika volného času

3.1 Pedagogika volného času

Volný čas (dále jen VČ) představuje rozsáhlou oblast komplexního dění společenského systému, organizování lidí a moderní civilizace. Ta je ovlivňována celou řadou pravidel, zákonů a norem. Snaha postihnout současné pojetí VČ v jeho rozmanitosti předpokládá základní vědomosti o jeho vývoji v minulosti.

Výraz volný čas se v průběhu dějin vykládal různě, např. jako etapa pohody, míru, zvýšené svobody, doba zotavení apod. V současnosti se VČ nejčastěji vymezuje podle následujícího přehledu

Tabulka 3.

Čas vázaný na povolání	Smluvní pracovní doba	
	Vedlejší pracovní doba, práce přes čas, dojíždění Pracovně sociální povinnosti	
Volný čas:	Regenerace	Spánek Výživa, hygiena, nákupy
	Sociální nutnost	Rodina Sociální závazky
	Individuálně disponibilní čas	Materiálně nutná činnost (další vzdělávání, kutilství) Politika, charita, náboženství Užitkový volný čas

Posláním pedagogiky volného času je analyzovat dosavadní vývoj právě uvedených oblastí, vnášet do nich nové podněty a iniciativy a harmonizovat jejich řešení, děti a mladé lidi uschopňovat k tomu, aby se za pomoci dospělých (rodičů, vychovatelů, animátorů) a později i samostatně učili vhodné aktivity a realizační způsoby správně volit a zvládat tak, aby byly ve prospěch rozvoje jich samotných, jejich sociálního okolí, společnosti, přírody. Z toho vyplývá, že mimoškolní čas lze vyplnit velmi odlišnými způsoby – od přípravy na školy, kulturních nebo sportovních aktivit až po kriminální činnost - pedagogika volného času má vysokou společenskou důležitost a její nároky vzrůstají.

V rámci pedagogiky můžeme zkoumat jednak volný čas jako fenomén, tak i aktivitu v rámci volného času a její dopad na jedince a společnost. Pojednává o volném čase vzhledem k jednotlivým oblastem života (rodina, politika) nebo k jednotlivým typům aktivit (hra, sport, kultura), případně ke vztahu k organizačnímu zázemí volnočasových aktivit.

Pedagogika volného času se zabývá obsahem, formami a prostředky edukačních aktivit pro kultivaci individuálně a společensky prospěšného trávení volného času dětí a mládeže, dále činností školských a jiných zařízení, která zabezpečují edukaci ve volném čase, teorií a výzkumem toho, jak současná mládež tráví volný čas v podmínkách soudobého stavu společnosti.

Pedagogiky volného času plní i funkci preventivní, snaží se mladým lidem ukázat vhodné formy a náplň trávení volného času.

(Pávková, Hájek, Hofbauer, Hrdličková, Pavlíková, 1999)

3.2 Realizace pedagogiky volného času

K realizaci zájmových činností dětí a mládeže slouží rozvětvený systém školských zařízení pro výchovu mimo vyučování a zájmové vzdělávání ve volném čase. V České republice jsou to především tyto instituce (viz. výchovné instituce):

- Školní družina, školní kluby
- Základní umělecké školy
- Střediska pro volný čas dětí a mládeže
- Domy dětí a mládeže
- Domovy mládeže
- Jazykové školy
- Národní institut dětí a mládeže MŠMT
- Česká rada dětí a mládeže
- Oddíly Skautů, Pionýrů
- Tělovýchovné jednoty Sokol
- Školní družiny
- Sportovní kluby (např. hokejový, fotbalový).

Uvedené subjekty doplňují působení rodiny, školy a dalších subjektů. V této oblasti je třeba větší angažovanosti veřejné správy v problematice volného času dětí a mládeže a dále pak koncepční provázanost vlivu státu, regionů, měst a obcí na volný čas dětí a mládeže.

3.3 Metody a cíle pedagogiky volného času

Mezi základní metody pedagogiky volného času patří volnočasové poradenství, animace volnočasových aktivit, plánování volného času a administrativa volného času. Animace je jednou z nejdůležitějších složek pedagogiky volného času. Zaměřuje se na probouzení osobního zájmu jedinců, objevení osobních schopností, lepší komunikativnost, sociální vnímání, podporuje tvořivost a kreativitu, rozvíjí společensko-kulturní iniciativy.

Za všeobecný cíl pedagogiky vůbec se předpokládá relativní samostatnost jedince ve společnosti, tzv. umět se svobodně, solidárně a zodpovědně rozhodovat a jednat, dále pak účastnit se na společenském životě, umění komunikovat. Naučit se svobodně, tvořivě a zodpovědně nakládat se svým volným časem.

Cílem pedagogiky volného času je též pochopit, že volný čas je prostor, v němž můžeme rozvinout společenské alternativy a sami si určovat životní , ale i pracovní podmínky. Přijmout volný čas jako prostor k vědomému rozšíření zkušeností a zážitků a ke změně postojů, vnímat volný čas jako možnost změny vlastní osoby a jejího okolí. Dává nám prostor aktivně se podílet na vytváření životního prostředí. (Pávková, 2002)

4. Problémy a kriminalita mládeže spojená s volným časem

4.1. Kriminalita mládeže

Jedním z nejzávažnějších problémů v boji s kriminalitou je trestná činnost mládeže. Mladí pachatelé rozšiřují okruh osob, potenciálních nositelů nebezpečí páchaní trestné činnosti i v budoucnosti.

Kriminalita mládeže, jako součást kriminality vůbec, je negativní sociální jev charakterizovaný porušováním právního řádu, jehož subjekty jsou mladí lidé. Trestná činnost mládeže (trestná činnost mladistvých a činy jinak trestné, spáchané nezletilými) je vážným společenským problémem a jejímu snížení a omezování by se proto měla v budoucnu věnovat ještě větší pozornost než doposud.

Trestnou činnost páchají děti a mladiství s normálním psychologickým vývojem, u nichž převládají poruchy chování vyvolané nevhodnými vlivy sociálního prostředí, děti a mladiství, jejichž delikventní činnost je převážně projevem pubertální a adolescentní nevyrovnanosti nebo je delikvence výrazně ovlivňována psychopatickými poruchami a samozřejmě zde hraje velkou roli alkohol a drogy. Je všeobecně známo, že právě v důsledku požívání alkoholu i drog je pácháno mnoho závažných trestných činů. S trestnou činností souvisí také vandalismus, který je konán většinou lidmi podprůměrné inteligence nebo pod vlivem alkoholu.

4.2 Příčiny kriminality mládeže

Motivy, pohnutky a příčiny, které vedou mládež k takovéto činnosti, protisociálnímu chování, jsou různorodé a jsou obdobné jako u kriminality dospělých, ale existují zde některé zvláštnosti ovlivňující kriminalitu dětí, mladistvých i mladých dospělých. Je nutno konstatovat, že kriminalita dětí, mladistvých i mladých a do jisté míry i mladých dospělých má svá specifika, která zvláště vystupují do popředí, ve velkých městech a průmyslových aglomeracích. Proto také v boji proti kriminalitě mladé generace,

kde musí být nesporně využito všech dostupných a účinných forem boje proti kriminalitě vůbec, vyžadují tyto obecné formy boje ve vztahu k mladé generaci, zejména dětem a mladistvým, aby se při jejich využívání (praktické aplikaci) uplatňovaly specifické přístupy. Zvláště významné je pak hledání nových specifických forem prevence, profylaxe a výchovného působení na úseku boje proti kriminalitě celé mladé generace, zejména pak dětí a mladistvých. Z tohoto zorného úhlu je také nutné přistupovat ke každodennímu řešení úkolů Policie a v rámci ní pak i úkolů kriminální služby Policie v boji proti delikvenci dětí, mladistvých a kriminalitě mladých dospělých. Nevhodné trávení volného času má také samozřejmě vliv na kriminalitu mládeže.

4.3 Prevence kriminality mládeže

Základem boje s trestnou činností mládeže je výchova v rodině. Zejména zde se vytvářejí počátky poznání a chápání složitých vztahových otázek jak v samotné rodině, tak i ve společnosti. Odtud pramení a utvářejí se názory a morální kvality každého jedince.

Výchovný proces a formování mladé generace pozitivním směrem neprobíhá a ani nemůže probíhat automaticky, a to ani za ideálních společenských podmínek. Této problematice musí být věnována soustavná pozornost ze strany všech státních, hospodářských a společenských orgánů, organizací a institucí.

4.3.1 Rodina

V prvním, velmi odpovědném období člověka přísluší rodině rozhodující role při výchově plně hodnotného člena společnosti. Od toho, jak prošlo dětství, kdo vedl dítě za ruku v dětských letech, co se dostalo do jeho rozumu a srdce z okolí. Jež je obklopovalo, od toho závisí v rozhodující míře, jakým člověkem se stane v dospělosti.

Velmi často v důsledku nesprávného pochopení cílů metod výchovy rodiče slepě dítě obklopují pohodlím, ochraňují jej od elementárních zátěží, snaží se dítěti maximálně ulehčit život a plnit mu jakákoliv přání. V důsledku toho vychovávají z dítěte samolibého člověka, snažícího se dosáhnout pohodlného života, postrádajícího jakékoliv pracovní návyky, neprojevujícího snahu čestně pracovat a čestně žít, a naopak se snahou dosáhnout pohodlného života, a to i za cenu porušení zákona.

Proto výchova dětí v rodině především žádá, aby byl v rodině vytvořen harmonický soulad mezi rodiči a samozřejmě i mezi rodiči a dětmi. Příklad rodičů je totiž nejlepším výchovným prostředkem, který může v každém směru ovlivnit výchovu a tím i formování názorů na život v rodině, v kolektivu a společnosti.

Naopak rozpory v rodině, a ještě hůře její rozpad, působí u dítěte vážné psychologické krize, oslabují rodičovský dohled nad výchovou a vytvářejí podmínky pro působení škodlivých vlivů na dosud ne zcela zformované názory dospívající mládeže a představy o vzájemných vztazích mezi lidmi, o morálních cennostech a úkolech jedince nebo kolektivu v podmínkách společnosti.

4.3.2 Vliv prostředí

Vedle rodiny, školy, pracovního kolektivu, které formují harmonický vývoj společnosti, hrají neméně vážnou roli ve výchově člověka takové faktory, jako je vliv prostředí, ve kterém tráví svůj volný čas, a osoby, se kterými se stýká. Jestliže se dítě nebo mladiství pohybuje v okruhu lidí, kteří by na dotyčného mohli mít špatný vliv, např. podlehli drogám, trpí alkoholismem aj, dítě se je může snažit napodobit, aby zapadlo do skupiny. Rodina by proto měla mít přehled s jakými lidmi se jejich dítě stýká.

4.3.3 Elektronika a výpočetní technika

Elektronika a výpočetní technika jsou významným nástrojem všeobecného rozvoje výrobních sil naší společnosti. V důsledku rychlého rozšiřování výpočetní techniky se začíná v západních zemích projevovat řada nových jevů, mezi něž patří také “počítačová” forma kriminality. Rubem této nové “pracovní činnosti” lidí jsou nové formy kriminálních činů. Podle objektu zájmu pachatelů se projevují dvě formy této činnosti: První je přímá krádež peněz. Druhá, snad ještě závažnější, zcizování informací, přičemž může jít o formu průmyslové špionáže (vědecké, technické a ekonomické informace) nebo o její modifikovanou formu – zcizování počítačových programů.

V důsledku rozvoje elektroniky vzniklo spoustu brutálně laděných počítačových her, které nevědomky nabádají děti a mládež k páchání stejných činů, jako to dělají hlavní postavy ve hře. Některé děti poté mají potřebu si vyzkoušet vraždu nebo ublížení na zdraví na vlastní kůži. To stejné platí u sledování nevhodných televizních pořadů nebo filmů. Proto je velice důležité, aby rodiče dbali na kontrole jaké počítačové hry děti hrají a které televizní pořady sledují.

4.3.4 Média

V současnosti se již děti rodí do světa, který je ve velké míře vytvářen mediálně a virtuálně. Jejich psychický a sociální vývoj, sociální zrání probíhá v takto pozměněném světě. Od narození jsou média vedle rodiny významným socializačním institutem. Volný čas, který děti, mládež, střední i starší generace prožívají s médii dostává modifikovanou podobu a roste jeho význam. Organizace a prožívání volného času se systémově mění. Občas se vedou ve společnosti diskuse o vlivu médií, či mediálního násilí. Společnost si stále neuvědomuje závažnost působení médií. Nejde o vliv jednoho pořadu, jednoho média, ale o trvalý tlak komplexu médií. Nedoceňován je vliv reklamy. Přestože zákon zakazuje reklamní působení na děti a využívání dětí pro reklamu, reklama je na děti a mládež zaměřena. Vliv reklamy je podceňován.

Reklama však působí celkově, to znamená hodnotami, které prezentuje, estetikou a intelektuální úrovní svých produktů, životním způsobem, který prodává a umělým světem, který prezentuje. Ovlivňuje způsob komunikace a vnímání. Komunikace se pod vlivem médií, především však reklamy, stala primitivnější, psaný i písemný projev je vulgárnější a agresivnější. Od přesného jazykového vyjádření se přechází k vizuální zkratce, od sdělování myšlenek k podprahovým symbolům. Jedinec sociálně vrůstá do umělého virtuálního světa reklamy a médií, projektuje se do něho a vyvozuje z něho požadavky na sebe a na druhé. Vrůstáním do virtuálního světa reklamy a médií se odcizuje přirozenému světu. Reklama jako významný prvek mediálního působení se stala výraznou socializační institucí.

Majitelé a zastánci komerčního vysílání opakovaně zpochybňují vliv násilí v televizi na růst agresivity ve společnosti, především u mladé generace, navzdory výsledkům řady sociologických a psychologických studií. Vztah mezi televizním vysíláním a sociální deviací

a kriminalitou je individuální u každého jedince a složitě zprostředkovaný. Jedinců, kteří po zhlédnutí vraždy v televizním pořadu jdou do města vraždu v reálu zopakovat je minimálně, i když i takové případy existují.

Největší vliv mají pokleslé deviantní pořady na děti s nižším IQ, vyrůstající v rodině s nízkou sociokulturní úrovní, případně s kriminálním chováním rodičů.

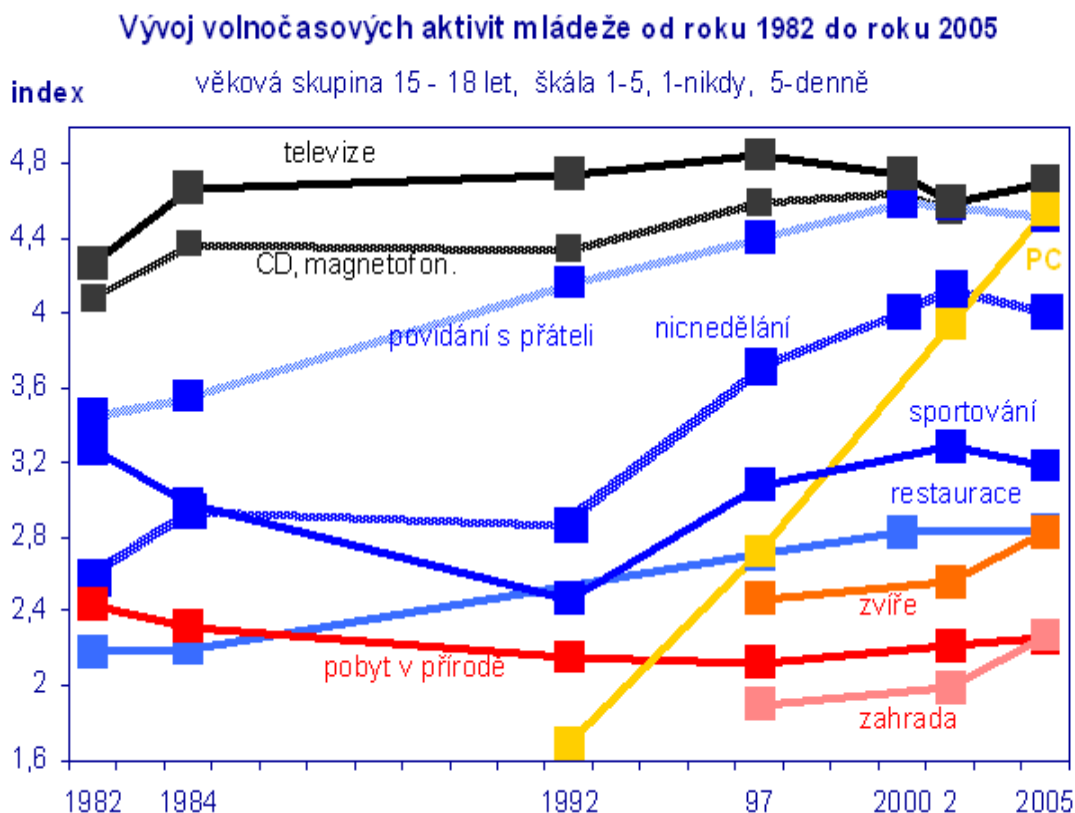

5. Průzkum od roku 1982 do 2005

Za života posledních generací se neustále urychluje proměna charakteru trávení volného času, která je spojena s technologickým vývojem a s nástupem nových médií. Pro současnou starší generaci hlavním médiem, které proměnilo její volný čas a životní styl byla televize, pro současnou generaci mládeže to jsou nové informační a komunikační technologie jako osobní počítač, mobil, internet. Tato podoba médií se technologicky a funkčně propojuje v multimédiích, spojujících vlastně celý technologický a mediální vývoj 20. a 21. století.

V roce 2005 byl proveden průzkum, který zkoumal frekvence vybraných volnočasových aktivit od roku 1982, kterým se věnovali děti a mladiství ve věkové skupině 15-18 let ve svém volném čase.

V metodice opakované v průzkumech od roku 1982 respondent přiřazoval v baterii volnočasových aktivit frekvenci s jakou danou aktivitu provozuje: **1** nikdy, **2** výjimečně, **3** občas či alespoň jednou měsíčně, **4** často či alespoň jednou týdně, **5** denně anebo téměř denně. V grafu jsou uvedeny průměry aktivit dané věkové skupiny.

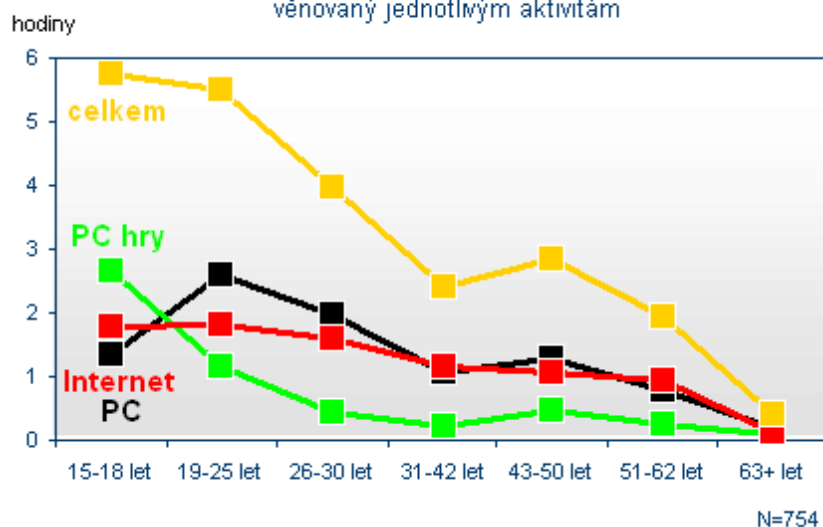
Jde o reprezentativní průzkum české populace, jehož data byla získána technikou standardizovaného rozhovoru na výběrovém souboru 1818 respondentů. Druhý průzkum byl realizován na základních a středních školách, technikou sběru dat bylo dotazníkové šetření. Jedná se o předběžné výsledky, prozatím bylo nahráno 718 dotazníků.

Na počátku devadesátých let se objevuje hlavní nositel formující se informační společnosti – osobní počítač. Zatímco v minulosti trvalo i generace než inovace prostoupila celou společností a stala se součástí jejího života, nasycení společnosti sofistikovanou inovací, jakou osobní počítač bezesporu je, proběhlo v rozmezí sociálního věku jedné generace mládeže, jak ilustruje graf. V současnosti mládež ve věku 15 – 18 let využívá počítač se stejnou frekvencí jako sleduje televizi, což je dlouhodobě nejfrekventovanější volnočasová aktivita.

Již v roce 2000 česká populace trávila s médii třetinu svého bdělého stavu a dvě třetiny volného času. Kvalitativně nová situace nastává od konce devadesátých let, kdy ve spektru médií si česká společnost osvojuje další technologii-internet. Prostřednictvím těchto dvou technologií dochází ke konstrukci virtuální reality a kyberprostoru. Nové funkce a rozsah vytváření, uchovávání, zpracovávání, přenášení a sdílení informací, často v reálném čase, vede k utváření infosféry jako nového planetárního obalu či dimenze.

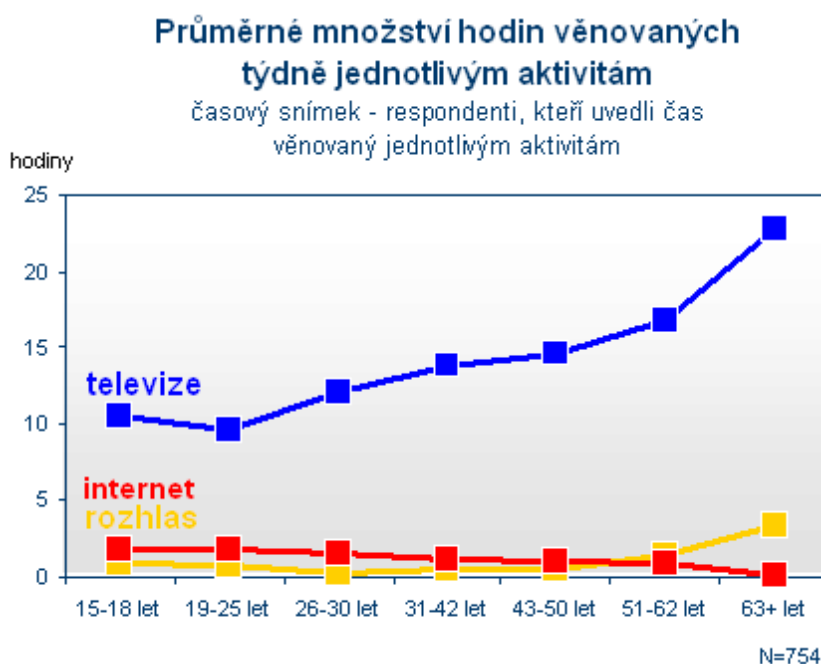
Průměrné množství hodin věnovaných týdně jednotlivým aktivitám

časový snímek - respondenti, kteří uvedli čas
věnovaný jednotlivým aktivitám

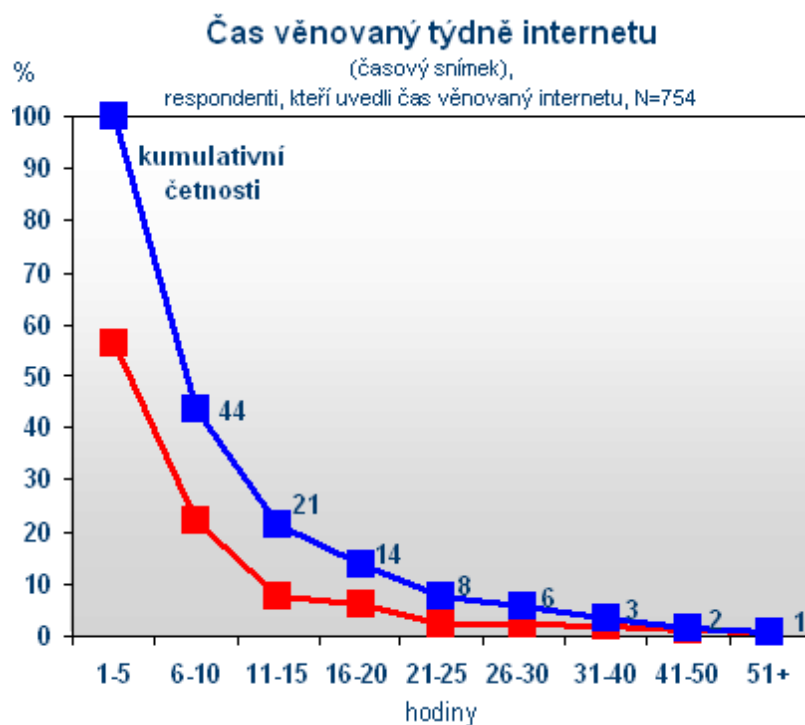

Další graf ukazuje čas trávený s osobním počítačem a v kyberprostoru ve věkových skupinách. Celkově čas u počítače, stejně jako čas věnovaný počítačovým hrám, je nepřímo závislý na věku. V 15 letech dosahuje čas u počítače podle dat z časového snímku k šesti hodinám týdně a ve skupině 51- 62 let to ještě jsou dvě hodiny. To je oproti roku 2000 výrazný posun. Celek populace ve věkových skupinách v průměru věnuje internetu od zhruba dvou hodin do 0,12 hodiny ve skupině seniorů nad 63 let.

Podílu nových technologií a televize v objemu volného času české populace se věnují i další grafy. Následující graf porovnává časové objemy věnované rozhlasu, televizi a internetu. I když nástup osobního počítače a internetu byl velmi dynamický až explozivní, stále v celku populace a všech věkových skupin nejvíce času bylo v roce 2005 věnováno sledování televize. Zatímco však čas u počítače a internetu je na věku nepřímo závislý, s růstem věku klesá objem času, u televize je tomu obráceně. S věkem stoupá počet hodin u televize.

Čas věnovaný televizi se pohybuje mezi 10 a 23 hodiny týdně. Pozoruhodný je pokles významu rozhlasu, který probíhá již od devadesátých let. U rozhlasu také můžeme zaznamenat přímou závislost na věku, nejvíce poslouchají rozhlas senioři.

Podíl populace, která již začlenila internet do svého života a část svého volného času tráví v kyberprostoru je značně vysoký, blíží se 70%. Mezi lidmi, kteří již s internetem pracují je velká diference jak v činnostech provozovaných na internetu, tak i v objemu času stráveném s internetem. Vyskytují se jedinci, kteří uvádějí i více než 80 hodin týdně, největší podíl uživatelů internetu však uvádí čas do pěti hodin - 56%. Křivka kumulativních činností ukazuje, že více než 40 hodin týdně jsou na internetu 3%, více než 25 hodin to je 6% atd. Tato, byť procentuálně nízká čísla představují značný absolutní počet uživatelů internetu. Legitimní je i otázka, kde je časová hranice v užívání internetu z hlediska zdraví, a to i mentálního. S užíváním internetu či hraním počítačových her může vzniknout závislost, která se projevuje hlavně u mladších generací. (<http://www.blisty.cz/2006/7/3/art29205.html>)

II. APLIKAČNÍ ČÁST

1. Průzkum, úvod

Jelikož se dnešní způsob života značně liší od minulých let, jeho dopad na dnešní mládež je veliký. Stále častěji se dozvídáme o tom, jak mládež opovrhne rodiči, projevuje neúctu k autoritám, tedy i učitelům, a páchá trestnou činnost, ať už pod vlivem alkoholu či drog, kvůli uznání přátel, nebo pro odměnu, která byla dítěti slíbena za vykonání činu. To vše je alarmující pro budoucnost našeho světa. Právě naše budoucnost závisí na dětech, jak se ke všemu postaví, jak budou následující generace vyspělé a jestli něco udělají pro blaho země nebo ji naopak zničí.

Ve své práci jsem se zaměřila na splnění těchto cílů:

- vymezit pojem volný čas a další důležité pojmy s volným časem související
- potvrdit si vlastní domněnky o tom, že dnešní mládež má jiný hodnotový systém a rozdílný způsob trávení volného času než předešlé generace
- provést vlastní průzkum zjišťující, jak se změnilo chování dětí a mládeže a jak tráví svůj volný čas

Dlouhodobě jsem sledovala chování dětí a mládeže v běžném denním životě. Zúčastnila jsem se v souvislosti s praxí několika vyučovacích hodin na Základní umělecké škole v Zastávce u Brna, obor výtvarný, a Základní škole, kde se mi naskytla možnost se osobně seznámat s různými typy žáků, ať už hyperaktivní, uzavřené či agresivní povahy. To vyžadovalo, aby vyučující s každým žákem jednal individuálně, s rozdílnými požadavky.

Při zpracování bakalářské práce bylo použito několik metod, a to:

- *Pozorování*, kde jsem se soustředila na to, jak se děti chovají k sobě navzájem a k autoritě, tedy učitelům
- *Rozhovoru*, kde měl vyučující za úkol zodpovídat otázky, které mne nejvíce zajímaly, abych se co nejvíce dozvěděla, zda se chování dětí změnilo nebo zlepšilo a jestli vůbec mají nějaký cíl, kterého chtějí ve svém životě dosáhnout
- *Dotazníku*, při kterém děti odpovídaly na pár jednoduchých otázek
- *Porovnání*, pozornost byla soustředěna na odlišnosti trávení volného času dětí na Základní umělecké škole a na základní škole

- *Vlastní zkušenosti.* V minulých letech jsem sama navštěvovala jak Základní školu tak i Základní uměleckou školu na Zastávce, mám tedy možnost porovnat mé pocity a domněnky z mládí.

1.1 Průzkum, pozorování

Při vykonávání praxe na Základní škole v Zastávce u Brna jsem byla spíše překvapena chováním dětí. Pozorně naslouchaly, co po nich vyučující požaduje a směle a s nadšením vykonávaly své povinnosti. Komunikace mezi nimi byla veselá, s vtipnými narážkami, bez posměchů a urážek. Všichni se poctivě věnovali své práci a snažili se napravit chyby, na které byli upozorněni vyučujícím. S výpomocí při dotazníku děti odpovídaly na otázky velice ochotně. Již si uvědomovaly, že je to možná také v budoucnu čeká.

Domnívám se, že děti projevovaly takové dobré chování díky zájmu o obor, kvůli tomu, že měly snahu se naučit něčemu novému a že se ve třídě sešly pouze děti, které tento obor zajímá a baví. Navíc jsem nepostřehla velké sociální rozdíly mezi nimi, které by možná způsobovaly rozepře ve třídě a vyloučení některých dětí ze skupiny.

Oproti tomu na základní škole mne chování žáků naprosto zděsilo a šokovalo. Chovali se k sobě velice vulgárně a agresivně, hlasitě na sebe pokřikovali urážky, posmívali se dětem, které nějakým způsobem vynikaly a lišily se od ostatních, ať už barvou kůže, sociálním postavením nebo vrozenou vadou, častým projevem bylo vyhýbání, ba co víc štítění se jich. Při výuce to vypadalo, že jim chybí základy dobrého chování, vyučující jim byl jen pro posměch a spíše se mezi sebou žáci bavili než naslouchali výkladu.

Tady chyběla dětem pokora, úcta k autoritám, smíření se se sociálními rozdíly svých spolužáků a pevná ruka rodičů. Myslím si, že kdyby se rodiče více věnovali svým potomkům a učili je těmto věcem, výuka by probíhala úplně jiným způsobem. Nevedlo by to k tomu, že by děti sklouzly k braní drog, pití alkoholu a páchání trestné činnosti.

1.2 Průzkum, rozhovor

Rozhovor jsem uskutečnila během výkonu praxe na Základní umělecké škole v Zastávce u Brna s vyučující výtvarného oboru. Připravila jsem si 13 otázek. Nejprve byl dotazník předán vyučující, aby si otázky pořádně pročetla a udělala si obrázek o tom, čemu se budeme věnovat. Zajímaly mě hlavně otázky ohledně chování dětí v průběhu výuky a jaké pocity má vyučující z dnešní mládeže. Během rozhovoru vyplynuly další dotazy.

1. *Jak dlouho už zde pracujete?*

V Základní umělecké škole pracuji od roku 1990. Ve školství od roku 1976.

2. *Co považujete za volný čas a jak jste ho trávila jako dítě?*

Názor na trávení volného času je určitě rozdílný. V našem dětství jsme trávili volno společně s kamarády a sourozenci hlavně při hrách venku na hřišti. Celou neděli jsme byli s rodiči. Nyní svůj volný čas věnuji hlavně rodině, hlídáním vnuka a vzdělávání se v mém oboru.

3. *Pociťujete změny v chování dětí a mládeže, jaké?*

V chování dětí v poslední době změny nastaly. Jsou více pohodlní, výsledky by chtěly bez velkého úsilí a nasazení. Ve škole očekávají vše dokonale připravené, chybí projev aktivity.

4. *Jsou děti více agresivní?*

Pokud se dotkne něco jejich osoby, reagují opravdu agresivněji než dříve. Jestliže se jedná o problémy druhých, jsou neteční a jeví nezájem vůči druhé osobě a jejich starostí. S agresí se podle mě setkávají spíše učitelé na ZŠ, kde jsou větší sociální rozdíly.

5. *Dovolují si i na autority, tedy Vás?*

Ne, prozatím nemám špatné zkušenosti s chováním dětí vůči mé osobě.

6. *Jaké věkové kategorie navštěvují kroužek, více dívky či chlapci?*

Do ZUŠ chodí děti od předškolního věku. První stupeň končí v 15-ti letech. Druhý jsou tři roky výuky do 18-ti let. Více je děvčat, ale na střední umělecké školy se hlásí i chlapci, i když v menší míře.

7. *Je menší zájem než dříve?*

Zatím nepozoruji snížení zájmu dětí o výuku na ZUŠ, i co se týče hudebních a tanečních oborů. Letošní rok je naopak velice silný, výtvarný kroužek navštěvuje 96 dětí rozdělených do 7 tříd, což je asi 13 žáků na třídu. Maximální počet je 15 dětí ve třídě.

8. *Proč si myslíte, že děti navštěvují kroužek?*

Co se týká důvodu docházky do ZUŠ, je určitě rozdíl podle věku. Malé děti jsou ovlivněné rodiči. Mám spíše pocit, že rodiče požadují, aby si jejich dítě vytvořilo určitý řád, naučilo se plnit povinnosti a chtělo něco dělat ve svém volném čase, někteří kroužky řeší proto, že jsou skoro celý den v práci a nechtějí, aby jejich dítě bylo samo doma. U starších žáků je to už opravdový zájem o různé techniky, které na ZŠ nedělají. Dále i příprava na talentované zkoušky na výtvarných školách.

9. *Jaká je komunikace mezi dětmi i mezi Vámi a jimi?*

Komunikace mezi dětmi a mnou je bez nějakých větších problémů. Žáci samozřejmě podléhají svým náladám, někdy jsou navzájem velice vstřícní, dobře se baví a smějí, jindy jsou protivní a nechce se jim spolupracovat a plnit úkoly.

10. *Komunikujete s rodiči dětí a probíráte jejich chování a pokrok?*

Kontakt rodičů s učitelem považuji za důležitý. Záleží to hodně na rodičích, zda chtějí být informováni. Případné problémy řešíme spíše prostřednictvím telefonu. Při přípravě k talentovým zkouškám je komunikace samozřejmostí.

11. *Jaký je Váš názor na dnešní děti a mládež?*

Rozdíl mezi generacemi není zase tak velký. Vše je hlavně ovlivněno podmínkami a možnostmi, které dnešní mládež má.

12. Například?

Mám na mysli hlavně média, samozřejmostí je dostupnost informací na internetu, které naše generace získávala především v rodině.

13. Co by podle Vás pomohlo ke zlepšení chování mládeže?

Můj názor je, že by rodina měla trávit více času spolu. Rodiče by měli svým dětem jít příkladem, učit je ohleduplnosti, toleranci, úctě a pokoře. Zní to jako fráze, ale dětem to opravdu chybí.

14. Váš názor na snížení trestní odpovědnosti na 14let?

To opravdu nevím. Nemám osobně tak špatné zkušenosti, ale v určitých případech by to asi věci prospělo.

15. Volila jste toto zaměstnání kvůli zálibě v tento obor a kvůli tomu, že máte ráda děti a něčemu jste je chtěla naučit?

V době studií na SUŠ jsem určitě o pedagogické práci neuvažovala. Dostala jsem se k ní náhodou, ale rozhodně bych neměnila, s dětmi mě to velice baví, dříve jsem pracovala v pionýru.

16. Nyní si užíváte vnoučete, jaký vidíte největší rozdíl v jejich výchově než kdysi u Vašich vlastních?

Největším problémem dnešní mladé generace je čas. Vytíženost v práci a snaha užít a zažít všechno. Hlídám vnuka často a ráda. Rodiče jsou oba pracovně vytížení, ale snaží se trávit s dítětem co nejvíce času. Moc se mi nelíbí, že si vnuk zvykl téměř každý týden dostávat novou hračku, bere to jako samozřejmost, což vůbec nepokládám za dobré. Dnešní děti si totiž zvykají na to, že se jim všeho dostane bez větších překážek a neznají hodnotu peněz.

Stejně jako u dotazníkového šetření z umělecké školy (viz.1.3), i rozhovor mne potěšil. Zaujala jsem stanovisko, že děti, které dochází pravidelně do kroužku v umělecké škole, protože chtějí, jsou milejší, lépe spolupracují a poslouchají, vnímají učitele jako autoritu a projevují snahu se něčemu novému naučit. Dívají se na svět vnímavějšíma očima a

mají vlastní představy o své budoucnosti, kterých chtějí dosáhnout. Většinou nepodlehnu tlaku party, mají názory, za kterými si stojí a ve svém volném čase se věnují spíše vzdělávacím aktivitám.

Naproti tomu žáci v základní škole se i podle učitelů špatně přizpůsobují. Většinou se ve třídě vytvoří party s hlavním představitelem, kterému se snaží všichni zalíbit a nechtějí vybočovat. Jak už bylo výše popsáno, hlavním důvodem agresivnějšího chování je obvykle sociální zázemí rodiny. Děti z nižších sociálních skupin mají potřebu si něco dokazovat, jsou tedy agresivnější a vynucují si náklonnost ostatních. Jestliže dotyčný neuposlechne, je vyloučen z party a potrestán ignorací a nezájmem ostatních členů party, což může mít za příčinu psychické narušení dítěte. V některých případech se může dosáhnout i stupně šikany. Děti ze základní školy, kde chybí morálka, mohou lehce propadnout cigaretám, alkoholu nebo dokonce i drogám.

1.3 Průzkum, dotazník

Dotazníkové šetření bylo uskutečněno na přelomu ledna a února roku 2009 v průběhu praxe na umělecké škole.

Podkladem vytvořených grafů mi byly výsledky z provedeného dotazníkového šetření pro zjištění jak a s kým děti tráví svůj volný čas. Šetření bylo realizováno jak na umělecké (děti ze základní školy i gymnázia), tak i na základní škole a odpovídaly na něj děti od 10 – 18 let.

Výsledky v grafovém zobrazení jsou seřazeny nejprve ze ZUŠ a následně ZŠ.

Dotazovány byly:

- Děti od 10-18 let na ZUŠ a ZŠ v Zastávce u Brna
- Na ZUŠ – 15 žáků (12 dívek, 3 chlapci)
- Na ZŠ – 20 žáků (9 dívek, 11 chlapců)

Výsledky dotazníkového šetření

Graf č. 1. Rozdělení respondentů dle pohlaví ZUŠ

Rozdělení respondentů dle pohlaví

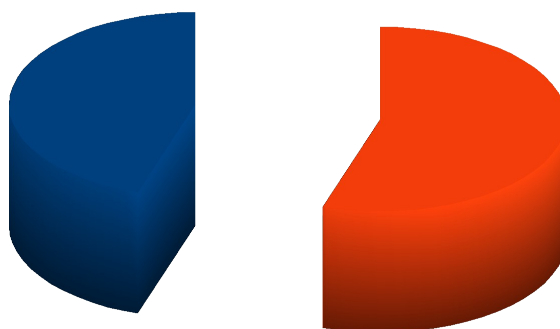
■ Dívky ■ Chlapci

Graf č.2 Rozdělení respondentů dle pohlaví ZŠ

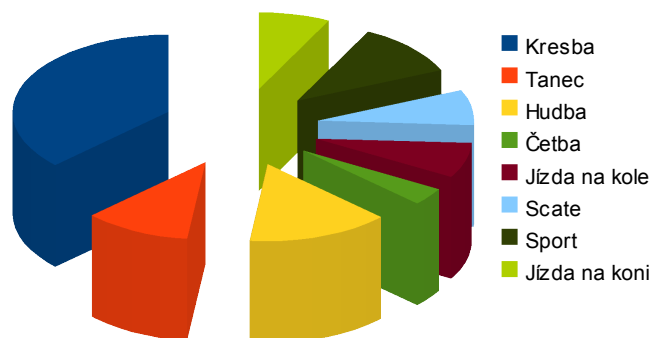
Rozdělení respondentů dle pohlaví

■ Dívky ■ Chlapci

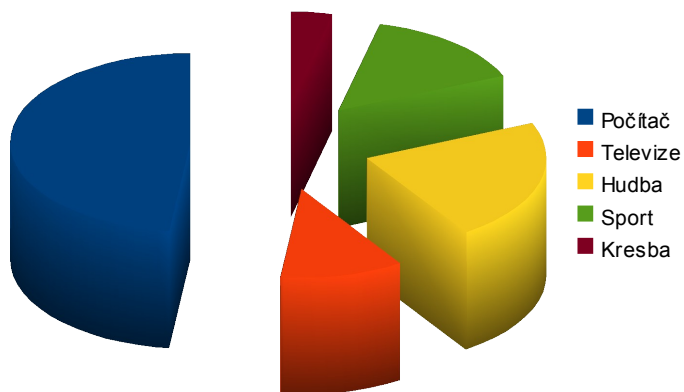
Graf č. 3 Oblíbené činnosti ve volném čase dle četnosti ZUŠ

Oblíbené činnosti ve volném čase dle četnosti

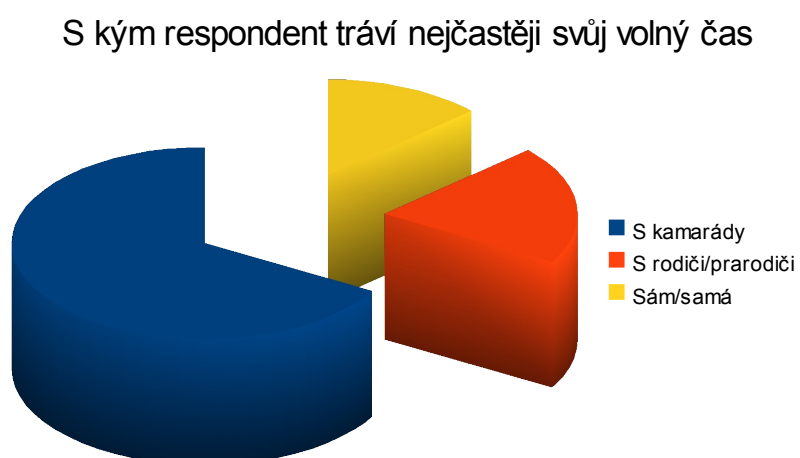
Graf č.4 Oblíbené činnosti ve volném čase dle četnosti ZŠ

Oblíbené činnosti ve volném čase dle četnosti

Z grafů je patrné, že děti ze ZUŠ se věnují ve svém volném čase různým zájmovým aktivitám, s převahou těch, které souvisejí s předmětem kroužku. Děti ze ZŠ čas tráví především u počítače nebo poslechem hudby.

Graf č. 5 S kým respondent tráví nejčastěji svůj volný čas ZUŠ

Graf č.6 S kým respondent nejčastěji tráví svůj volný čas ZŠ

S kým respondent tráví nejčastěji svůj volný čas

Předpokládá se, že se děti budou nejčastěji pohybovat s kamarády někde na hřišti a věnovat se hram. Čím dál tím častěji se ale objevují jedinci, kteří jsou raději sami doma. Důvody a důsledky mohou být různého charakteru.

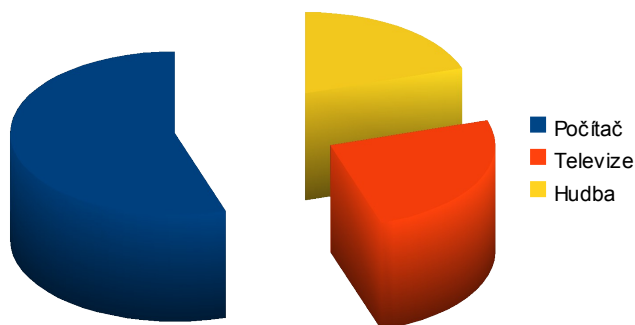
Graf č. 7 Když jsi sám /sama doma, copak děláš? ZUŠ

Když jsi sám/sama doma, copak děláš?

Graf č.8 Když jsi sám/sama doma, copak děláš? ZŠ

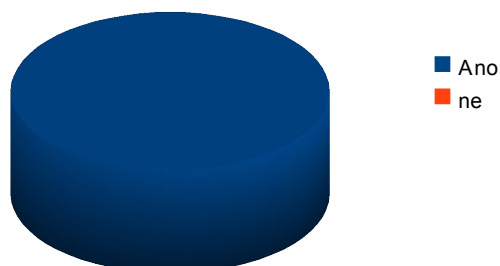
Když jsi sám/sama doma, copak děláš?

Opět můžeme postřehnout rozdíly mezi odpověďmi dětí ze ZUŠ a ZŠ. Žáci, kteří docházejí do kroužku, mají své zájmy velice různorodé a pestré, kdežto dotazovaní žáci základní školy se věnují zase jen počítači, televizi a hudbě.

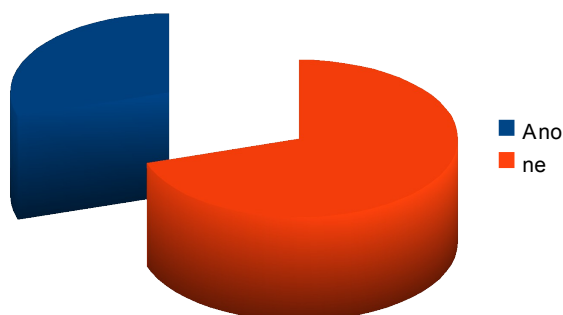
Graf č. 9 Máte ve třídě dobrý kolektiv? ZUŠ

Máte ve třídě dobrý kolektiv?

Graf č. 10 Máte ve třídě dobrý kolektiv? ZŠ

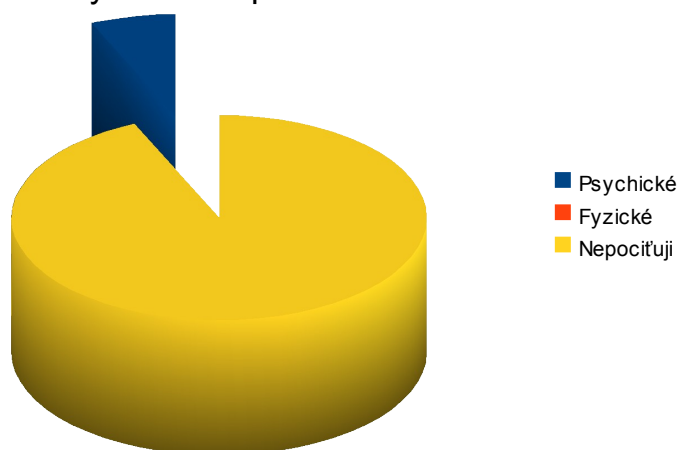
Máte ve třídě dobrý kolektiv?

Z grafů výše je patrný rozdíl názorů. Vzhledem k tomu, že ZUŠ navštěvuje kroužek méně žáků, mají zájem o obor a nejsou zde značné sociální rozdíly, kolektiv považují za výborný. Na druhé straně ve třídě ZŠ je o polovinu více žáků, z různých sociálních skupin, nezájmem o výuku, protože je povinná a ve třídě se vyskytují party s vůdčími osobnostmi, mnoho žáků tedy nepovažuje kolektiv za vyhovující.

Graf č.11 Pociťuješ někdy ve třídě špatné chování vůči tvé osobě? ZUŠ

Pociťuješ někdy ve třídě špatné chování vůči tvé osobě?

Graf č. 12 Pociťuješ někdy ve třídě špatné chování vůči tvé osobě? ZŠ

Pociťuješ někdy ve třídě špatné chování vůči tvé osobě?

Důvodů občasného špatného chování žáků vůči druhým může být několik. Opět sociální rozdílnost, různé vady, ať už psychické nebo fyzické, nedostatečné sebevědomí, kterého si ostatní všimnou aj.

2. Vlastní zkušenosti, domněnky a názory

Jako malá jsem pravidelně docházela do několika vzdělávacích kroužků za účelem se něčemu přiučit, ne jen pobíhat s kamarády venku. V kroužku ZUŠ, konkrétně výtvarném, jsem se mohla setkat ne s přílišnou ochotou žáků spolupracovat. Žáci byli někdy hluční a nechtěli plnit své zadané úkoly. Během letošní praxe jsem nabyla dojmu, že se chování v něčem zlepšilo, názor mi mohl ale zkreslovat fakt, že v době, kdy jsem docházela do kroužku já, byla návštěvnost asi o polovinu vyšší.

Během praxe mě ale výuka a chování žáků na ZŠ v ničem nepřekvapili. Když jsem seděla v zadní lavici a pozorovala průběh vyučovací hodiny, uvědomila jsem si, že vyučujícího úplně lituji, protože jeho práce a snaha žáky něčemu naučit, je zbytečná a neoceněná. Každý si dělal něco jiného než měl, poslech hudby, dopisování si, povídání a hraní her na mobilním telefonu. Ve třídě bylo patrné rozvržení skupin. Největší leadéři seděli vzadu, kdežto tiší žáci s alespoň nějakým zájmem o výuku vepředu, společně s těmi, kteří do třídy úplně nezapadli. Přestávky byly naprosto šokující. Příšerný řev, hlasitá hudba, ponižování konkrétních jedinců, fyzické lehké napadání, vzduchem létaly jak odpadky tak vulgární slova atd.

Chování dnešní mládeže se mi opravdu moc nelíbí. Uspěchaný způsob dnešního života nevede rodiče k tomu, aby více dbali o své děti a učili je základním vzorcům chování. Díky tomu, že mají volnou ruku, večery mohou trávit v hospodách, na diskotékách, kde často podlehnou cigaretám, alkoholu a drogám. Což může mít za důsledek psychickou narušenost dítěte, zkreslený pohled na svět, a co víc, páchání drobné i závažnější trestné činnosti.

Domnívám se, že z hlavních rolí při vzniku kriminality mládeže hraje násilí, jehož jsme denně svědky díky televizi. Vliv televize na člověka je obrovský. Bylo vypočítáno, že dvanáctileté dítě už vidělo v televizi a na videu nebo DVD v průměru čtrnáct tisíc vražd. Je dokázáno, že sledování násilných činů trvale mění náš postoj k násilí-svádí nás k lehkomyšlnosti. Jelikož je pro lidi a pro děti pak zřejmě těžké rozlišovat mezi filmem a skutečností, a jelikož ve filmu (i animovaném) pak oběti vesele vstanou a hrají dál, většina lidí ze všeho nejdřív ztratí lidský soucit, neosvojí si schopnost vnímat utrpení, smrt jako realitu. Děti, které se dívají na násilné scény, bývají agresivnější. Právě mnohé násilné scény, které se stanou, jsou napodobeninami těch, které děti viděly v televizi. Kromě toho se v televizi ukazuje mnohem více násilných scén, než kolik se jich stává ve skutečnosti. Násilí se

potom stává normou, realitou všedního dne.

Důsledkem zvýšeného vnímání násilí se ve školách čím dál tím častěji setkáváme se šikanou, což zahrnuje agresivnější jednání uskutečňované s cílem získat pocit převahy a určité výhody prostřednictvím fyzického a psychického týrání druhých lidí. Agresor se jimi pokouší získat určité výhody, dále dominanci, uspokojení, zadostiučinění, nebo jako odplatu za křivdu, která se stala v minulosti.

Neopominutelnou a nenahraditelnou se ve výchově stává rodina. Dříve, kdy rodinné systémy byly stabilní, se zkušenosti předávaly z jednoho pokolení na druhé, což dnes není. Rodiny spolu trávily více času než dnes. V důsledku zásadních společenských a ekonomických proměn došlo i ke změně hodnotového systému a některé nemateriální hodnoty jsou podceňovány nebo opomíjeny. Spousta rodičů neví, že s dítětem musí strávit určitou sumu času, protože to dítě ke svému rozvoji potřebuje. Děti nemusí kupovat drahé věci, ale musí s ním trávit čas, musí si s ním povídat, poslouchat ho a brát ho vážně, musí reagovat na to, co říká a co dělá. Rodič má právo a nebo někdy i povinnost odmítnout to, co dítě dělá, pokud s jeho chováním nesouhlasí, ale nikdy nesmí odmítnout dítě samotné. Rodina je první instance pro předávání vzorů a volby zálib, a to i sportovních.

Řada rodičů nabízí svým dětem spoustu věcí, ale nedbá na volný čas dětí, na to, co děti ve svém volném čase dělají a s kým. Řada rodičů z důvodů finančních, časových apod. dětem v oblasti volného času nemůže nabídnout příliš mnoho, někteří to zase nepokládají za důležité. U malých dětí jsou někdy rodiče strašně lehkomyšní. Vedou je k dravosti a bezohlednosti, egoismu a konzumnímu stylu života. Někdy se pak stávají sami obětí, kdy s těmito dětmi je později problém vůbec vyjít. Existuje i násilí dětí na rodičích, zvláště na matkách. Smutným příkladem jsou pak mladí narkomani, kdy rodiče často musí soužití s dítětem v rodině vzdát a vykázat je mimo rodinu. Taková tvrdost je krajní řešení, ale někdy je lepší z pohledu rodičů kapitulovat, než se nechat zničit.

ZÁVĚR

Ve své práci **Využívání volného času u dětí a mládeže** jsem se zaměřila na splnění těchto cílů:

- vymezit pojem volný čas a další důležité pojmy s volným časem související
- potvrdit si vlastní domněnky o tom, že dnešní mládež má jiný hodnotový systém a rozdílný způsob trávení volného času než předešlé generace
- provést vlastní průzkum zjišťující, jak se změnilo chování dětí a mládeže a jak tráví svůj volný čas

V teoretické části jsem se snažila vystihnout pojmy související s volným časem, jaké změny nastaly s rozvojem a medializací společnosti, jak je důležitá pro děti a mladistvé výchova a kdo se na ní podílí, vymezení pojmu výchova mimo vyučování a které možnosti nám nabízejí výchovné instituce, k čemu přispívají. Do této části bakalářské práce jsem zahrнула i kriminalitu mládeže, která je důsledkem špatného trávení volného času a nedostatečnou výchovou v rodině, vlivem médií, elektronikou a prostředím. Teoretická část je zakončena názorným přehledem průzkumu provedeném od roku 1982 do 2005, který se zabývá otázkou jaký vliv mají média a nové technologie na současný životní styl dětí a mládeže, tak i dospělých.

Co se týče cílů mé bakalářské práce, zdárně se mi podařilo vystihnout hlavní pojmy ohledně volného času, také se potvrdily domněnky o tom, že žáci tráví svůj volný čas rozdílně jak předešlé generace a nastaly změny v chování. Dříve jste totiž mohli vidět děti pobíhat po venku, hrající hry, dnes však jsou hřiště spíše prázdná a děti jsou uzavřeni nejčastěji doma se svými nejlepšími přáteli-počítačem a televizorem. Hodnotový systém se posunul jiným směrem. Každé dítě usiluje o tom, aby mělo všeho co nejvíce bez většího úsilí, ne se zajímat o druhé a již netráví tolik času s rodinou. U dětí, které se věnují vzdělávacím mimoškolním činnostem, můžeme pozorovat nezkaženost a stále snahu se něčemu naučit a být často s přáteli fyzicky a ne jen ve virtuálním světě počítačů. Navíc se děti a mladiství obecně stávají čím dál tím více agresivnějšími, nemají zábrany a neuznávají autority. Jelikož se ve svém

volném čase věnují převážně technologiím, již tolik nedokáží rozeznat zlo od dobra a násilně laděné hry na počítači nebo filmy svádějí k napodobování scén, které dítě na obrazovce spatří.

V praktické části jsem se zaměřila na vyhotovení dotazníku, který jsem poté předložila na dvou školách, Základní umělecké škole a Základní škole v Zastávce u Brna. Cílem mého snažení se staly děti od 10 do 18 let. Při šetření jsem se s žádnými potížemi nesešla a výzkum zdárně ukončila a vyhotovila. Dalšími metodami, které jsou v bakalářské práci obsaženy, jsou pozorování, rozhovor a zde jsem také zapojila své vlastní zkušenosti a domněnky.

Výsledky průzkumu mě nijak nepřekvapily. Mnoho dětí podlelo medializací společnosti, televizi a internetu, se kterými tráví většinu svého volného času namísto pohybových aktivit nebo samovzdělávacích činnostech, konkrétně mám spíše na mysli žáky ze Základní školy.

Průzkum také prokázal, že trávení volného času, i chování žáků na ZUŠ během výuky je rozdílné jak na ZŠ. Žáci na ZUŠ jsou kultivovanější, klidnější, se zájmem o činnost, která jim byla uložena a k sobě navzájem jsou přátelštější a tolerantnější.

RESUMÉ:

Bakalářská práce je přehledným způsobem rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické.

Teoretická část je rozvržena do pěti kapitol, které se obecně věnují pojmům jako je volný čas, výchova, pedagogika volného času a představení několika institucí, které dbají o trávení volného času dětí a mládeže. Dále jak se změnil volný čas s rozvojem společnosti v 21. století a jaký dopad má na společnost špatně trávený volný čas, kriminalitu dětí a mládeže. Konkrétně první kapitola vymezuje pojem čas, volný čas, změny v trávení volného času s rozvojem společnosti, jaká jsou omezení kvalitně trávit volný čas, představení významu volnočasových aktivit pro život jedince a společnosti a které funkce volný čas má. Tato kapitola se mimo jiné zabývá i výchovou, jak tráví společnost svůj volný čas v 21. století a jaké jsou neoblíbenější činnosti ve volném čase. V druhé kapitole se věnuji výchově mimo vyučování, kde je vysvětleno, co tento pojem znamená, jaké jsou její funkce, metody i formy a stručně jsou zde popsány činnosti některých vybraných institucí, které dbají o výchovu. Třetí kapitola pojednává o pedagogice volného času, její realizaci, cíli a metodami. Kriminalitu dětí a mládeže, její příčiny a prevence jsem zahrnula do čtvrté kapitoly. V páté kapitole se můžete mnohé dozvědět také z průzkumu, který představuje výsledky sbírané od roku 1982 do roku 2005, kde je znát vliv medializace pro celou společnost.

Praktická část se zabývá dotazníkovým šetřením zaměřeným na děti od 10 do 18 let na Základní umělecké škole a Základní škole v Zastávce u Brna, dále rozhovorem s vyučujícím na ZUŠ a pozorováním chování žáků během výuky na obou školách, kde je patrná jak rozdílnost v chování žáků, tak i způsob trávení volného času. Do této části je zařazen i můj vlastní pohled, domněnky a zkušenosti.

ANOTACE

Využívání volného času u dětí a mládeže.

Bakalářská práce pojednává o trávení volného času dětí a mládeže. Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho pozitivní socializaci. V posledních letech se způsob trávení volného času změnil díky jinému životnímu stylu a s vlivem medializace společnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

Volný čas, děti, mládež, výchova, pedagogika volného času, výchovné instituce, rodina, média, kriminalita dětí a mládeže

ANNOTATION

The use of free time for children and young people.

Bachelor's thesis deals with the leisure of children and youth. Leisure children and youth and the realization of positive activities play an important role in shaping the personalities of young people and its positive socialization. In recent years the way of leisure time has changed due to other lifestyle and influence of media company.

KEYWORDS

Leisure, children, youth, education, pedagogy of leisure time, educational institutions, family, media, crime by children and youth

Seznam použité literatury:

Bláha, V. *Výchovně vzdělávací činnost ve školní družině*. Praha: SPN, 1.vyd., 1984, 128s.

Bláha, V. *Výchova mimo vyučování na základní škole*. Praha: SPN, 1. vyd., 1984, 116s.

Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 1.vyd., 2004, 180s.

ISBN 80-7178-927-5

Kennedy, P. *Svět v jednadvacátém století*. Praha: Lidové noviny, 1996, 441s., ISBN 80-7106-114-X

Matějček, Z. *O rodině vlastní a nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994, 98 s., ISBN 80-85282-83-2

Pávková, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 3.vyd., 2002, 221s. ISBN 80-7178-569-5

Pávková, J., Hájek, B., Hofbauer, B., Hrdličková, V., Pavlíková, A. *Pedagogika volného času*. 1.vyd, Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-711-6

Sedlář, R. *Výchova mimo vyučování, její tradice a principy*. Praha: SPN, 1.vyd., 1968, 201 s.

Selucký, R. *Člověk a jeho volný čas*. Brno: Život kolem nás, 1.vyd., 1966, 203 s.

Schneiderová, H. a kolektiv *Teorie školní a mimoškolní výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998, 120s.

Snedden, R. *Čas*. Praha: Knižní klub, 1.vyd., 1998, 47s. ISBN 80-7176-709-3

Švigová, M. *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1.vyd., 1967, 155 s., 32-013-67

Valíšková, A., Kasíková, H. a kolektiv *Pedagogika pro učitele*. Havlíčkův Brod : Grada Publishing, a.s. , 1.vyd., 2007, 402 s. ISBN 978-80-247-1734-0

Vorlíček, Ch. *Úvod do pedagogiky*. Velký Šenov: H a H, 1.vyd., 2000, 175 s. ISBN 80-86022-79-X

Zich, F. *Co s volným časem*. Praha: Pressfoto, 1.vyd., 1978, 166 s. , 59-093-77

Internetové odkazy:

<http://www.blisty.cz/2006/7/3/art29205.html>

<http://www.odmaturuj.cz/pravo/kriminalita-mladeze/>

<http://tn.nova.cz/zpravy/domaci/sex-i-kriminal-od-ctnacti-senat-schvalil-novy-trestni-zakonik.html>